

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

LITERÁRNÍ ODDĚLENÍ MUZEA VYŠKOVSKA
VE VYŠKOVĚ

Bakalářská práce

Autorka práce: Iveta Kratochvílová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

Olomouc 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem Literární oddělení Muzea Vyškovska ve Vyškově vypracovala samostatně pod odborným vedením prof. PhDr. Jiřího Fialy, CSc., a že jsem veškeré použité prameny a literaturu uvedla v seznamu literatury.

.....

OBSAH

Úvod.....	3	
MUZEUM VYŠKOVSKA VE VYŠKOVĚ		
1. Historie muzea a jeho současná koncepce.....	5	
1.1. Z historie muzea.....	5	
1.2. Koncepce muzea, jednotlivá oddělení a současná činnost.....	8	
2. Teoretická a metodologická východiska pro badatelskou činnost v muzeu.....	11	
LITERÁRNÍ ODDĚLENÍ MUzea VYŠKOVSKA VE VYŠKOVĚ.....		13
3. Fond Staré tisky.....	14	
3.1 Inventární čísla fondu Staré tisky.....	14	
4. Staré tisky Muzea Vyškovska v Knihopise Digital.....	16	
4.1 Závěr srovnání.....	24	
5. Kalendáře.....	25	
5.1 Seznam a popis kalendářů uložených v Muzeu Vyškovska.....	25	
5.1.1. Kalendáře 18. století.....	26	
5.1.2. Kalendáře 1. poloviny 19. století.....	27	
5.1.3. Kalendáře 2. poloviny 19. století – počátku 20. století.....	32	
5.2. Charakteristika kalendářů 18.-20. století.....	38	
5.3. Muzejní exempláře v rámci kalendářní kultury.....	40	
6. Knihy fondu Staré tisky.....	42	
7. Fond Obzinova tiskárna.....	44	
8. Fond Rodáci a krajané.....	47	
Závěr.....	48	
Anotace.....	50	
Použité prameny a literatura.....	51	

Úvod

Mnohá okresní muzea v sobě skrývají nečekané poklady, ne vždy náležitě známé a badatelsky využité. Nejinak je tomu i v případě Muzea Vyškovska ve Vyškově, jehož literární oddělení se stalo hlavním tématem mé bakalářské práce.

První kapitola se zabývá nejen historií Muzea Vyškovska, jeho vznikem a počátky muzejní činnosti, ale i jeho současnou koncepcí, jednotlivými odděleními a stálými expozicemi. Za klíčovou, pro vznik své práce, považuji druhou kapitolu, v níž uvádím stěžejní teoretická a metodologická východiska pro badatelskou činnost v muzeu.

Literární oddělení Muzea Vyškovska čerpá ze tří fondů. Fond Obzinovy tiskárny a fond Rodáků a krajanů patří k nejvíce literárněhistoricky využívaným. Naopak fond Starých tisků není prakticky nijak využíván a podrobněji prozkoumán, proto jsem se z velké části zaměřila na něj.

O prvotní fázi výzkumu, tedy o důkladné revizi inventárních čísel fondu Starých tisků a jejich vyhodnocení, pojednává 3. kapitola. Další kapitola se zaměřuje již na konkrétní staré tisky, které jsou zmíněny v *Knihopise digital* a mají se nalézat v Muzeu Vyškovska. Tato kapitola popisuje, zda jsou v muzeu opravdu k dispozici, jaký je jejich stav a zda se shodují s informacemi zveřejněnými v *Knihopise digital*.

Svébytnou skupinu v rámci starých tisků tvoří kalendáře, jimiž se podrobně zabývám v 5. kapitole své práce. Exempláře jsou rozděleny do příslušných podkapitol podle data jejich tisku. Ke konkrétním tiskům jsou následně doplněny komentáře, na jejichž základě jsem vyvodila celkovou charakteristiku kalendářů 18.–20. století. Poslední podkapitola se pak věnuje jednotlivým muzejním exemplářům, které zastávají místo v rámci kalendářní kultury.

Některé další knihy z fondu Starých tisků jsou zmíněny v 6. kapitole. V posledních dvou kapitolách se ve stručnosti pojednává o dvou nejvyužívanějších fondech literárního oddělení – fondu Obzinovy tiskárny a fondu Rodáků a krajanů.

MUZEUM VYŠKOVSKA VE VYŠKOVĚ

1. Historie muzea a jeho současná koncepce

1.1. Z historie muzea

V 90. letech 19. století započaly v českých zemích sbírky určené pro Národopisnou výstavu slovanskou v Praze; v té souvislosti vznikaly na celém našem území národopisné spolky, jejichž hlavní funkcí bylo shromažďování stěžejních historických materiálů dané lokality. Národopisné spolky se mnohdy staly základem pozdější muzejní činnosti v českých a moravských městech. Nejinak tomu bylo i ve Vyškově, který měl v této době výsadní ekonomické, politické a kulturní postavení v rámci okresu, byl městem jazykově smíšeným a národnostně rozrůzněným.

Podle dochovaných archiválií vypovídajících o činnosti vyškovského muzea lze jako samostatné období vymezit roky 1893–1946. V roce 1893 se konala regionální výstavka sesbíraných exponátů, které byly následně přepraveny do Prahy na výstavu národopisnou. Mnoho předmětů se již nevrátilo zpět, některé se ztratily, jiné zůstaly v Praze. Zbylé materiály byly podkladem pro další sbírkovou činnost.¹

Po roce 1895 byly sepsány stanovy národopisného a vlastivědného spolku ve Vyškově, byly vydávány první odborné práce z regionu, a to zejména v oblasti prehistorie, historie a historického místopisu. Celkově se rozvinuly dvě větve vyškovského muzejnictví. První větev byla zaměřena na již zmíněnou historii a místopis, vznikaly tak publikace vlastivědného zaměření. Druhá větev byla sbírkotvorná, zabývající se sběrem a výzkumem archeologického a národopisného materiálu. Základním posláním vyškovského muzea měla být osvětová činnost určená pro široké vrstvy veřejnosti, její zájem zahrnoval nejen celou oblast Vyškovska, Bučovicka a Slavkovska, ale dokonce i jednotlivé obce, jako např. Brodek u Prostějova, Němčice nad Hanou, Morkovice, Ždánice, Židlochovice a Klobouky u Brna.²

V čele národopisného a muzejního hnutí ve Vyškově stanuli Josef Konopka, Jaroslav Tebich a další. Význačnou osobností spojenou s vyškovským muzejnictvím byl gymnaziální profesor Josef Tvrđý, jehož zásluhou se v roce 1911 konala výstava vyškovské keramiky. V roce 1914, 10. června, byla pak oficiálně ustanovena muzejní společnost, která obnovovala a rozšiřovala stanovy spolku národopisného. První období vyškovského muzejnictví bylo

¹ Procházková 1993, s. 135.

² Tamtéž, s. 135.

spojeno s fotografickým klubem Orion, jehož členové Hradil a Poláček začali sestavovat inventář získaných muzejních předmětů. Oficiální otevření muzea však znemožnila první světová válka.³

Nakonec až v roce 1923 byly dlouhodobé snahy završeny pečlivým uspořádáním sbírek a jejich následným zpřístupněním veřejnosti. Nejzasloužilejší osobností této etapy byl profesor gymnázia Vojtěch Procházka, jehož osobní pozůstalost je cennou součástí fondů dnešního muzea.

Situace po druhé světové válce nebyla jednoduchá. V první řadě byla nejnnutnější obnova zničeného města. Navíc v roce 1946 zemřel profesor Vojtěch Procházka. Teprve až v roce 1947 můžeme znovu zaznamenat muzejní aktivity ve Vyškově. Vůdčí osobností tohoto období se stal MUDr. Jan Zháněl, dlouholetý spolupracovník Procházkův, který pro muzeum získal prostory zadního traktu vyškovského zámku, kde vznikla obrazárna. Muzeum neslo v této době pojmenování Krajinské muzeum Vojtěcha Procházky na počest zesnulého nestora vyškovského muzejnictví.⁴

Zámek byl však v dezolátním stavu a hrozilo, že bude rozebrán na stavební materiál. Státní památková správa nicméně zámek v letech 1951–1954 opravila. Činnost muzejního spolku nabírala na intenzitě, na jeho znovuobnovení se podílela řada dobrovolníků, poněvadž muzeum vždy trpělo nedostatkem personálu. Rozšiřovaly se jednotlivé obory zájmu, záhy vzniklo oddělení přírodovědné. V jeho čele stanul Věslav Lang, který sám sesbíral a preparoval značnou část inventáře, čímž podnítl zájem o mineralogii a geologii okresu. Velkou zajímavostí byl druh trilobita *Philibolle opatovicensis* (opatovický), který byl nově objeven a registrován odbornou literaturou. Dařilo se i v botanice, jíž se zabýval dr. Václav Skřivánek, ředitel muzea od roku 1953, který vlastnil toho času největší herbář v Československé republice. Důležitou roli měl již zmiňovaný spolek Orion, jenž do roku 1948 vytvořil neuvěřitelných 2800 inventárních fotografických položek. Jeho činnost po válce dokumentovala znovuobnovení města a jeho okolí.⁵

Ostatní sbírky muzea byly zcela závislé buď na dobrovolném výzkumu a sběratelské práci, nebo na darech mecenášů v podobě financí či vzácných exponátů. Tak bylo získáno od knihkupce Aloise Báni darem na 300 rukopisů různých spisovatelů a výtvarníků z proslulé vyškovské tiskárny. Přikoupeno bylo i 250 kusů vyškovské keramiky, darem muzeum obdrželo dvě opony z dílny rodáka Antonína Procházky, který byl tehdy jmenován národním

³ Tamtéž, s. 135–136.

⁴ Zháněl 1971, s. 5–6.

⁵ Tamtéž, s. 8–9.

umělcem. Značná část archeologické sbírky byla vytvořena díky obětavé práci Gabriela Křivánka, jež zachránil spoustu vzácných exponátů, např. kostru skrčence těhotné ženy se sedmiměsíčním plodem kultury únětické či část opracovaného sobího rohu.⁶

Muzeum bylo pro veřejnost slavnostně otevřeno 9. května 1954, v tento den jej navštívilo neuvěřitelných 5000 návštěvníků. Zpřístupněna byla oddělení přírodovědné, archeologické, historické, národopisné, včetně speciální expozice vyškovské keramiky.⁷ Dnes existuje i oddělení výtvarné.

V následujících letech po otevření muzea se rozrostly vesměs všechny muzejní sbírky. Velmi významné bylo získání pozůstalosti po orientalistovi Aloisi Musilovi, rodáku z Rychtářova. V současné době je mu v muzeu věnována celá síň s expozicí předmětů, jež dovezl ze svých cest. Jedná se zejména o orientální nábytek, jímž Musil vybavil svou vilu Músa v Rychtářově. Přibyly také mnohé rukopisy a dopisy významných osobností rozšiřující literární fondy muzea.

Muzeum bylo v letech 1948–1989 ovlivněno nařízenými ideologickými činnostmi, k nimž patřilo zejména zřízení pamětní síně a rodné světničky Klementa Gottwalda, rodáka z Dědic. Mocenské zásahy do programu muzea byly patrné, stejně jako znemožňování práce těm, kdo nesouhlasili se stranickými směrnicemi a doktrínami, zejména v období tzv. normalizace. I přesto se muzeum mohlo pyšnit v závěru roku 1989 55 000 inventárními čísly ve svých fondech.⁷

⁶ Tamtéž, s. 12.

⁷ Jordán 1983, s. 3.

1.2 Koncepce muzea, jednotlivá oddělení a jejich současná činnost

Dnes má muzeum několik stálých expozic týkajících se národopisu, přírody, keramiky a historie Vyškovska. Velmi zajímavá je kopie hanácké světnice, která byla ve stejném složení uvedena již v roce 1895 na Národopisné výstavě v Praze; nyní je doplněna o černou kuchyni a také o medailonek o kultuře německé menšiny žijící ve Vyškově do roku 1945. Národopisná část je dále zaměřena na obyčeje, kroje a způsob obživy venkovanů.

Přírodovědná expozice dokumentuje typické zástupce říše živočišné a rostlinné z oblasti Vyškovské brány ležící na rozhraní Českého masivu a Karpatské soustavy. Součástí expozice je i výstava o geologickém vývoji Vyškovska, který je představen paleontologickými nálezy z období prvohor a třetihor.

Sbírka vyškovské fajánse je považována za jednu z nejvýznamnějších na Moravě. Nejstarší exponáty pocházejí ze 17. století. Expozice obsahuje množství talířů, džbánů a dalších hrnčářských výrobků. Zcela unikátní jsou kachlová kamna z roku 1839.

Historická sekce je rozdělena na období pravěku, středověku, Vyškovska do roku 1850 a Vyškovska od roku 1850. Oddělení Pravěk pojednává o životě od starší doby kamenné až po 11. století. Vyškovsko protínala trasa dálkového obchodu, spojená s příhodnými podmínkami podnebí a úrodné půdy řek Hané a Litavy. Proto zde bylo objeveno velké množství prehistorických artefaktů, k nimž patří zejména jednoduché nástroje, kosti zvířat, keramické nádoby, pozdější bronzové náramky, sekery a mince.

Středověká sekce se nachází v prostorách muzea s dochovanými gotickými architektonickými prvky. Expozice vypovídá o způsobu života v tehdejších dobách, znázorňuje prostředí na hradě, ve městě a na vesnici. Významný byl nález zaniklé osady Konůvky z 13.–15. století. Hradů nebylo v okolí mnoho, dnes se jedná pouze o rozvaliny, kde byla nalezena zejména zbroj. Nejvýznačnější postavení měl hrad Melice, který byl reprezentativním sídlem olomouckých biskupů. Nejstarší písemná zmínka o Vyškovu je datována rokem 1141.

Období do roku 1850 je dokumentováno heraldickými exponáty spojenými s působením olomouckých biskupů, domovními a cechovními znameními, nádobím, pečetidly a různými písemnostmi.

Fotografiemi proměňujícího se města je doplněna poslední část expozice znázorňující život od roku 1850. Nalezneme zde také velký tkalcovský stav, který dokládá běžnou pracovní činnost v polovině 19. století. Nechybí ani prapory různých spolků a dokumenty spojené s protinacistickým odbojem.

Fondy, které jsou v muzeu uloženy, jsou rozděleny na fond historický, archeologický, etnografický a výtvarný. Historický fond čítá na 16 000 inventárních předmětů pocházejících většinou z 18.–20. století. Součástí tohoto fondu je i oddělení literární, o němž pojednává moje práce. Vychází ze tří dílčích fondů, jimiž jsou Rodáci a krajané, Staré tisky a Obzinoва tiskárna. Obsahují knihy, jak staré tisky, tak i knihy tištěné v Obzinově tiskárně, korespondenci významných osobností regionu, k písemnostem jsou zařazeny i plakáty, různé mapy a hudební materiály. Významnou roli má i fond fotografií dokumentující minulost a současnost, dále pak fondy týkající se numismatiky a tělovýchovy.

Archeologický fond zpočátku obsahoval kolem 11 000 předmětů, což byly povětšinou nálezy z hradu Melice. Archeologické výzkumy provedli Vojtěch Procházka a Jan Zháněl jakožto dvě stěžejní osobnosti spojené s vyškovským muzejnictvím. Profesionální archeologické pracoviště vzniklo v muzeu až v roce 1973 a díky jeho soustavné práci se dnes může historický inventář pyšnit počtem 50 000 čísel, pod nimiž se nachází rozmanitá škála předmětů z pravěku, středověku i novověku.

Etnografické oddělení má kolem 5500 předmětů, z nichž nejvýznamnější je kolekce vyškovské fajánse. Dále sbírka obsahuje textilie, a to včetně hanáckých výšivek a krojů, keramiku, lidový nábytek, nářadí, řemeslné výrobky, věci náboženského charakteru, zemědělské nástroje, zvykoslovné předměty, a další. Vzácností je soubor malovaných střeleckých terčů z někdejší německé střelnice ve Vyškově. Součástí jsou i předměty z Blízkého východu ze sběrů místního rodáka a cestovatele Aloise Musila, jehož pozůstalost je rozdělena mezi oddělení etnografické a historické.

Výtvarné umění je zastoupeno množstvím obrazů, kreseb a soch. Nalezneme zde také díla Antonína Procházky či Josefa Kachlíka, rodáků z Vyškova. K těm nejcenějším patří gotická plastika Madony z roku 1520, dále pak obraz Madony od nizozemského renesančního malíře Lamberta Lombarda (1505–1566).

Sbírka přírodovědná je orientována hlavně na botaniku, jejímž cenným zdrojem je herbář s 14 000 položkami. Jedná se o výše zmíněnou práci dr. Václava Skřivánka, na něhož navazovali mnozí další botanikové až do současnosti. Z paleontologické oblasti zastupují především různé fosílie. Fondy zoologických preparátů neslouží vědeckým účelům, nýbrž většinou účelům výstavním a jejich sbírka se nerozšiřuje. Podobně je to se sbírkou minerálů, které jsou sesbírány z celé republiky, ne pouze z regionu.⁸

⁸ Muzeum Vyškova (cit. 20. 4. 2011), dostupné z WWW: <http://muzeum-vyskovska.cz>.

Těžištěm hlavní činnosti muzea je pořádání výstav, vernisáží a přednášek. Témata jsou volena aktuálně, pojednávají o minulosti i současnosti, nebývají vždy spjata s regionem, nýbrž se mnohdy týkají zajímavých historických či kulturních témat ve větším měřítku. Akce bývají navíc spojeny s doprovodnými programy. Již tradiční je ležení napoleonských vojsk, jež se uskutečňuje na travnaté ploše před muzeem, připomíná se tak tažení na Slavkov a střetnutí francouzských a ruských jednotek ve Vyškově.

Z publikací můžeme jmenovat pravidelně vydávaný Muzejní zpravodaj. Obsahuje různá pojednání a články vytvořené pracovníky muzea či historiky, zabývající se rozličnými regionálními tématy. V minulosti vycházely Zprávy Muzea Vyškova, vznikly také sborníky k výročí vzniku muzea.⁹

⁹ První kapitola je zpracována také na základě informací poskytnutých historičkou MV Mgr. Renatou Kotulánovou a etnografkou MV Mgr. Petrou Minářovou.

2. Teoretická a metodologická východiska pro badatelskou činnost v muzeu

„Muzea pevně spočívají ve sběratelském instinktu člověka.“

Elis G. Burcaw

Muzeologie je vědecká disciplína, jež vytváří teoretickou základnu výzkumné činnosti v oblasti muzejnictví.

„Teoretická muzeologie tvoří poznávací jádro systému muzeologie. Doménou této disciplíny je poznání toho, co motivuje onen osobitý vztah člověka ke skutečnosti, proč a jak se transformuje v paměťovou kulturní meta-skutečnost a jak lze jejím prostřednictvím ovlivňovat personální i transpersonální vědomí a podvědomí člověka.“¹⁰

Teoretická muzeologie se dále dělí na tři vzájemně provázané a na sebe navazující subteorie – selekci, tezauraci a prezentaci.

Muzejní selekce je prvotní fází muzealizačního procesu. Jedná se o výběr objektů muzealizace, který je podmíněn poznáním a hodnocením jeho významu pro současnou vědu, kulturu a jejich vývoj i vývoj samotného člověka. Není možné, aby selekce vycházela z pouhých subjektivních tendencí a zájmů, neboť musí postihnout vše, co má v analyzovaném objektu kulturotvorný význam. Muzealizovat vše či postihnout všechny složky vybraného fenoménu je ovšem nereálné. Selekcce se tedy hlavně zaměřuje na autentické svědky dané skutečnosti.¹¹

Muzejní tezaurace vyžaduje důkladné vyhodnocení všech poznatků, získaných v rámci prvotní fáze – selekce. V rámci tezaurace je v podstatě řešeno další nakládání s předmětem v muzeu, především jeho zařazení do systému sbírek, uložení a evidenci. Klíčovým prvkem v průběhu tezauračního procesu je vytváření informační dokumentace vědeckého vyhodnocování a sytematizace sbírky. Tato informační báze pak může být dále využívána k vědeckým i kulturním záměrům.¹²

Muzejní prezentace představuje přípravu výstavního programu, tedy zpracování příslušného tématu pro následnou komunikaci se subjektem.¹³ Neprezentují se sbírky, ale vybrané téma, které je vyjádřitelné muzejními prostředky. Prezentační teorie nabízí možnosti

¹⁰ Stránský 2005, s. 119.

¹¹ Tamtéž, s. 122-123.

¹² Tamtéž, s. 124-126.

¹³ Subjekt- návštěvník muzea.

vizualizace, které budou pro člověka sdělné, přínosné a zároveň atraktivní. Hlavní formu působení muzea na veřejnost tvoří expozice a výstavy.¹⁴

Povaha předmětu zájmu při badatelské činnosti vyžaduje uplatňování příslušných metod. Důležitým faktorem je působení metod ve vzájemné vazbě, nikoliv izolovaně. Bádání je tedy postaveno na multidisciplinárním přístupu.¹⁵

Při přípravě mého výzkumného úkolu bylo proto třeba zajistit jeho tematické vymezení, orientaci v odborné literatuře a kritické zhodnocení existující sbírky.¹⁶ V realizační fázi byl kladen důraz na objektivní vyhodnocení všech jednotlivin na základě předem stanovených podmínek. Stanovení vhodných kritérií představovalo proto stěžejní moment v rámci výzkumu. Na tomto základě byly diferencovány zkoumané objekty podle jejich obsahového charakteru, stáří, autenticity a fyzického stavu. Cílem výzkumu byl souhrnný výstup, který by sumarizoval a zároveň charakterizoval každý fond Literárního oddělení Muzea Vyškovska.

Samostatný celek představuje fond kalendářů, který je ve fondu Staré tisky svébytný kvantitativně, jakož i obsahovou a uměleckou stránkou kalendářových tisků.

¹⁴ Beneš 1997, s. 87.

¹⁵ Stránská, Stránský 2000, s. 63.

¹⁶ Beneš 1997, s. 55.

LITERÁRNÍ ODDĚLENÍ MUZEA VYŠKOVSKA VE VYŠKOVĚ

Literární oddělení Muzea Vyškovska spadá do sekce historické a je její součástí. Dělí se do tří fondů. Prvním je fond Staré tisky, druhým Rodáci a krajané, třetím je fond Obzinovy tiskárny.

V literární sekci nalezneme zejména různé tiskoviny, plakáty, mapy, hudebniny, stejně jako velmi četnou korespondenci. Jedná se o dopisy významných rodáků, např. Aloise Musila, Ctibora Helceleta nebo osobností spjatých s muzeem, např. Jana Zháněla či Jana Kupky, jejichž pozůstalost byla začleněna do vlastnictví muzea.

Knihy ve fondech můžeme členit do různých skupin – jsou to např. publikace významných osobností Vyškovska, dále zde nalezneme i vzácné staré rukopisy a tisky. Velmi rozsáhlá je sbírka knih zhotovených v Obzinově tiskárně.

Celkově má literární oddělení kolem 5 000 inventárních čísel, společně s historickým oddělením pak 16 000 exemplářů. Z 18.–20. století pochází většina inventárních jednotek, inventární jednotky z 16. století jsou nečetné. Nedílnou součástí sbírek literárního oddělení je i fond historických fotografií. Dnes je pravidelně doplňován fond Dokumentace současnosti.

3. Fond Staré tisky

Fond označený jako Staré tisky patří v muzeu k těm méně využívaným. Nalezneme v něm tisky převážně z 18. a 19. století. Jedná se o většinou o modlitební knihy, zpěvníky, kroniky, pověsti, a tzv. historie – formu zábavné literatury, či dokonce staré učebnice, časopisy a kalendáře. Převážná většina těchto exemplářů byla muzeu věnována.

Značnou pozornost jsem se rozhodla zaměřit právě na tento fond, který v muzejním depozitáři „leží víceméně ladem“ a není nijak podrobněji prozkoumán.

Mým prvním cílem bylo zjistit, jaké knihy jsou v tomto fondu k dispozici, prověřit jejich inventarizaci a rozdělit je podle jejich obsahu.

Na základě vyhledávání v *Knihopisu Digital*¹⁷ jsem objevila 12 starých tisků, které by mělo Muzeum Vyškovska v tomto fondu vlastnit. Následujícím úkolem bylo zjistit, zda tyto tisky v muzeu skutečně existují, v jakém stavu se nacházejí a zda se shodují s údaji uvedenými v *Knihopise Digital*.

Třetí část své práce v tomto fondu jsem věnovala průzkumu kalendářů.

3.1 Inventární čísla fondu Staré tisky

Na počátku svého zkoumání jsem se soustředila na důkladnou revizi inventárních čísel každého fondu. Muzeum Vyškovska má k dispozici papírovou formu inventárních karet, nikoli formu elektronickou. Na kartách jsou uvedeny všechny základní informace pro snadnější orientaci v depozitáři.

Prvním inventárním seznamem řazeným ke starým tiskům je soubor tzv. špalíčků neboli kramářských a náboženských písní.

Inventárních karet špalíčků je 44 kusů, celkově má sbírka obsahovat přibližně 1055 písní. Písně jsou uloženy ve dvou krabicích, v nichž jsou po menších svazcích odděleny jednotlivé špalíčky. Muzeum nemá k dispozici bohužel přesný seznam písní, pouze v katalogu uvádí roky (popř. odhad časového rozpětí), v nichž byly písně vytištěny, a jejich počet v každém špalíčku. Přesnější rozdělení na počet písní světských a náboženských se objevuje pouze u některých inventárních čísel katalogu. Podrobný průzkum a inventarizace těchto špalíčků by jistě byly velice potřebné a přínosné, zejména pro zjištění existence konkrétních písní a také pro přesné určení jejich celkového počtu ve fondu.

¹⁷ Knihopis Digital Database [cit. 20. 7. 2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/>.

Druhý inventární seznam, který je ve fondu k dispozici, je soubor ostatních starých tisků, kam jsou zařazeny knihy různorodého charakteru, jako knihy modlitební, kancionály, tak i časopisy, kalendáře a učebnice. Nejprve jsem prošla všechny inventární karty o počtu 983 kusů, abych získala prvotní přehled, co vše je ve fondu k dispozici. Následně jsem exempláře rozdělila do několika věcných skupin podle jejich základní charakteristiky, a to na staré tisky náboženského charakteru, knihy cizojazyčné, učebnice, časopisy, kalendáře, zábavné tisky, kuchařky a knihy odborného rázu.

Převážnou částí inventáře jsou tisky náboženského charakteru o celkovém počtu 375 kusů, kam jsem zařadila modlitební knihy a knihy o životě a skutcích světců – 316 kusů, různá vydání *Bible* – 21 kusů, a také kancionály, jichž je v muzeu 38 kusů.

Druhou hlavní částí sbírky je cizojazyčná literatura v počtu 418 kusů. Největší část zaujímá německy psaná literatura s 315 kusy, dále pak latinsky psaná s 79 kusy, francouzská o 17 kusech, italská se 4 kusy, ruská se dvěma kusy a anglická s jedním kusem. Cizojazyčnou literaturu jsem nedělila na menší oddíly, tudíž tyto knihy jsou charakteru náboženského, didaktického i odborného.

K učebnicím jsem počítala i knihy dějepisné, knihy pojednávající o životě známých osobností a také slovníky, celkově o počtu 60 kusů. Časopisů nebylo velké množství, k dispozici je pouze 12 svazků. Zábavných tisků, včetně dobových divadelních her, je 69 kusů. Kuchařek a příruček pro hospodyňku, někdy i ručně psaných, má muzeum sedm kusů. Do odborné literatury jsem zařadila knihy týkající se lékařství, hospodářství a práva o počtu 33 kusů. Kalendářů je v této sekci uložených 9 kusů.

4. Staré tisky Muzea Vyškovska v Knihopise Digital

Když v digitálním knihopise na internetové stránce *Knihopisu Digital* (<http://knihopis.org>) zadáme do místa uložení starých tisků Vyškov, získáme databázi o dvanácti položkách.

Mým prvním cílem bylo zjistit, zda muzejní inventář opravdu obsahuje uvedené tisky. Druhým cílem bylo ověřit shodnost údajů v *Knihopise Digital* s danými exempláři, zda se jedná o naprosto totožné knihy podle názvu, data a místa vydání, případně, jaký je jejich současný stav.

V inventárním katalogu jsem našla všech příslušných dvanáct knih, některé dokonce ve více vydáních. Pro přehlednost jsem se rozhodla dále citovat kurzívou abecedně seřazené údaje z knihopisu a pod nimi uvést komentáře vyplývající z mého průzkumu.

Titul: *Bible kralická*¹⁸

Přepis titulního listu: *Bible kralická šestidílná. V Kralicích. Tiskárna Jednoty Bratrské 1579–1594.*

Rok vydání: 1579–1594

Místo vydání: *Kralice*

*Bible kralická*¹⁹ byla vyškovskému muzeu věnována učitelem Josefem Krušinou ze Studnic, v jehož rodině přecházela z otce na syna. Patří k exemplářům, které byly restaurovány, takže i přes částečné vnitřní poškození se jedná o exemplář, jenž můžeme zařadit v muzeu k zachovalejším. Bible o rozměrech 14×19,5 cm a rozsahu 1140 stran byla nově převázána do kožených desek v roce 1956 Františkem Jelínkem z Bučovic.

Jednalo se o knihu hojně používanou, můžeme tak soudit podle červeného a zeleného podtržení různých částí kapitol. Prvních padesát stran knihy je silně poškozeno, mnohé strany jsou fragmentární. Titulní strana chybí dokonce celá, což znemožňuje určit přesné místo a rok vydání, stejně jako sám název díla. Obsah dělí knihu do šesti dílů. V inventární kartě muzea je však uvedeno „*Bible kralická jednodílná z roku 1596*“, tento tisk je tedy mylně určen. Obsah knihy uvedený v *Knihopise digital* je totožný s obsahem exempláře Muzea Vyškovska.

¹⁸ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~1049>.

¹⁹ MV, inv. č. H 20 828.

Titul: *Bible Melantrichova*²⁰

Přepis titulního listu: [*Bible Melantrichova. 4. vydání. V Praze 1570.*] *Biblij Česká to gest wssecká Swatá Pijma obogijho Starého y Nowého Zákona. Wytisstěna w Starém Městě Pražském pracý a Nákladem Giřjka Melantrycha z Awentýnu. Létha MDLXX. [=1570.] Cum Gratija et Priuilegio S. R. Imperatoris ad Annos Duodecim.*

Rok vydání: 1570

Místo vydání: Praha

*Bible Melantrichova*²¹ patří k jedněm z mála restaurovaných exemplářů ve fondu Staré tisky Muzea Vyškovska. K prvnímu restaurování došlo již v roce 1709, kdy bylo do knihy vevázáno prvních 19 a posledních 20 stran, které v tisku zřejmě chyběly. Stránky jsou psány ručně – jedná se o kaligrafický manuskript Václava Vorlíčka Kutnohorského. Celkově obsahuje kniha 606 stran, jež jsou foliovány, na konci následuje nestránkovaný obsah.

Knih je opatřena novou koženou vazbou s plechovými rožky, avšak nikde není zmínka o roce ani o restaurátorovi. Muzeu ji věnoval Antonín Stojan (1851–1923, moravský římskokatolický duchovní a politik, arcibiskup olomoucký a metropolita moravský v letech 1921–1923).

Titulní název uvedený v knihopise je shodný s názvem exempláře v muzeu, avšak jediným rozdílem je rok. Zatímco knihopis uvádí letopočet MDLXX, tedy rok 1570, v muzejním exempláři je zapsán rok MDLXXVII, což odpovídá roku 1577. Poněvadž je titulní strana přepisována ručně, může se jednat o nedopatření, proto s určitostí nemůžeme považovat tento rok za směrodatný.

Titul: *Knížka modlitební pro obecný lid k vzdělání pravého křesťanského náboženství.*²²

Přepis titulního listu: *Knjžka modlitebnj pro obecný lid k wzdělánj prawého křestianského Náboženstwj. Sepsaná od dwogjctihodného kněze P. Raitra, Kaplana městského w Salzburku, nynj pak pro swau wýbornost do gazyka nasseho přeložená od kněze F. [rantiška] P. [oláška?] S powolenjm K. Cýsařské Censury. W Brně, wytisstěná v Jozeffa Giřjho Traslera, knihtlačitele a knihhandljře. 1797.*

Rok vydání: 1797

²⁰ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~1046->

²¹ MV, inv. č. H 18 005.

²² Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~15070->

Místo vydání: *Brno*

Tato modlitební kniha²³ patří k exemplářům značně poškozeným. Krásná ruční kožená vazba s ozdobou je poškozena, listy uvnitř jsou sice poměrně zachovalé, avšak některé z nich jsou uvolněné, poslední dokonce potřhané. Kniha čítá 542 stran o rozměrech 10,5×17,5 cm, dárce je neznámý.

Kniha sepsaná knězem P. Raitrem ze Salzburku a přeložená do češtiny knězem F. P., byla vytištěna v roce 1797 v Brně u Josefa Traslera, což je totožné s údaji v *Knihopise digital*.

Titul: *Katolický katechismus*²⁴

Přepis titulního listu: *Malý Katechyzmus s Otázkami, a Odpovědmi pro Naymenssé Djtky, w Cýsarsko=Králofských Zemách. Kosstuge neswázaný 1 1/2 kr. W BUDJNĚ, Wytisstěný nákladem král. Vniw. Roku 1798.*

Rok vydání: 1798

Místo vydání: *Budín*

Muzeum Vyškovska má k dispozici dva výtisky Malého katechismu s otázkami a odpověďmi, avšak ani jeden se neshoduje s údaji v *Knihopise digital*.

Prvním exemplářem je Malý katechismus²⁵ darovaný od Růženy Součkové z Vyškova. Jedná se o brožovanou příručku o rozměrech 10,5×17,5 cm a o počtu 20 stran. Tento výtisk však pochází z roku 1779, kdy byl vytištěn v Praze nákladem Císařské královské pravidelné školní knihtiskárny, což znamená, že je o 19 let starší než tisk evidovaný v knihopise, navíc jiného místa tisku.

Druhý exemplář Malého katechismu²⁶ pochází od neznámého dárce. Tisky jsou víceméně podobné, odlišný je pouze styl písma, rozměry jsou v tomto případě 10×16cm, počet stran je totožný. V tomto případě je však neznámý rok vydání, jako místo je uvedeno Brno a jako tiskař Jakub Strassmann.

Ani jeden z výtisků neodpovídá rokem vydání, ani místem vydání informacím v *Knihopise digital*, totožný je pouze název.

²³ MV, inv. č. H 20 971.

²⁴ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek (cit.22.7.2011), dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~3859>

²⁵ MV, inv. č. H 979.

²⁶ MV, inv. č. H 21 483.

Titul: *Pět červených korálů aneb náboženské modlitby k pěti ranám Pána a spasitele našeho Ježíše Krista.*²⁷

Přepis titulního listu: *Pět Czerwených Korálów, Aneb Nabožné Modlitby, K Pěti ranám Pána a Spasytele nasseho GEžjsse Krysta Vkrjzowaného Prawého Může Bolesti; Též Modlitby Rannj a Wečernj, při Mssy Swaté, Patnácte Modliteb Swaté Brygidy, Hodinky o bolestné Panně Maryi, y giné mnohé, K Zaljbenj, a Duchownjmu Potěssenj, pro pobožné Osoby Můžské předstawené a na Swětlo wydané. Cum Priv. Sac. Caes. Regiaequae Majestatis: Wytisstěné v Dědičůw Swobodských, skrz Jana Siedlera, Faktora. 1778.*

Rok vydání: 1778

Místo vydání: Brno

Tato modlitební knížka je podle *Knihopisu digital* dochována v jediném exempláři, a to právě ve Vyškově. V inventárním katalogu jsem objevila tři její různé výtisky, dva však pocházejí z 19. století, proto je *Knihopis digital* neviduje.

První a nejstarší výtisk *Pěti červených korálů*²⁸ odpovídá údajům z knihopisu. Byl vytištěn v Brně u dědiců Svobodských, skrze Jana Siedlera. Tisk je velice poničený, desky vazby úplně chybí, stránky uvnitř jsou polity barvou a slepeny. Kniha čítá 175 stran v rozměru 10×15,5cm, což je o 16 stran méně, než kolik by měla podle *Knihopisu digital* obsahovat.

Další dva tisky pocházejí již z 19. století, konkrétně z let 1831 a 1862. Oba mají poškozenou koženou vazbu s vyraženou ozdobou na přední desce. Oba výtisky byly zhotoveny nákladem Aloisia Landfrasa v Jindřichově Hradci²⁹ a Táboře³⁰.

Titul: *Radostná cesta v tomto plačtivém údolí*³¹

Přepis titulního listu: *Radostná Cesta w tomto plačtiwém Audolj, to gest: Každodennj Pobožnost putugjcyho k zázračným obrazům, totižto: do Maryecell, k nerozdjlné Trogicy Božj, na Sontagberku a k bolestné Maryi Taferlské. Kterážto pobožnost w městě Ewančickém, w Markrabstwj morawském, wyzdwjžená roku 1733, nynj pak zase wssem horliwým pautnjům českým a morawským na swětlo daná. W Brně, wytisstěná v Frantisska Karla Sýdlera, 1735).*

²⁷ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~7179>.

²⁸ MV, inv. č. H 20 917.

²⁹ MV, inv. č. H 21 348.

³⁰ MV, inv. č. H 21 104.

³¹ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~1526>.

Rok vydání: 1735

Místo vydání: Brno

Kniha *Radostná cesta v tomto plačtivém údolí*³² je v Muzeu Vyškova ve třech různých výtiscích. První výtisk je totožný s údaji v knihopise. Je to kniha vydaná roku 1735 u brněnského tiskaře Františka Karla Siedlera, čítající 282 stran v rozměru 10×16cm, v poměrně zachovalém stavu s nepoškozenou ozdobnou koženou vazbou. Na levé straně vedle titulní strany je umístěn obrázek, jehož štoček byl evidentně poškozen.

Druhý exemplář³³ věnoval muzeu Antonín Grepl z Vyškova. Na první pohled se jeví stejný jako předchozí, avšak titulní strana se liší grafickou úpravou a sazbou. Na levé straně je vytištěn stejný obrázek jako u předchozího exempláře, podle shodného poškození tímž štočkem. Tato kniha pochází také z roku 1735, je ale z Jindřichova Hradce a tiskem a nákladem od Josefa Landfrasa. Chybí jí posledních 12 stran, rozměrem 11×16cm se liší nepatrně od brněnského výtisku.

Posledním tiskem³⁴ je kniha pocházející opět od Františka Karla Siedlera z Brna. Hlavní zvláštnost tohoto tisku můžeme spatřovat v roce vydání, který je uveden na titulní straně. Jedná se totiž o rok 1728, což znamená, že se jedná o sedm let starší tisk než je uveden v *Knihopise digital*. Musí se jednat o tiskovou chybu, neboť pobožnost, o níž kniha pojednává, *byla vyzdvížená roku 1733*, kniha by tedy byla vytištěna o pět let dříve před zmiňovanou pobožností. Kniha obsahuje 282 stran, stejně jako již první zmiňovaný tisk od Františka Karla Siedlera, s rozměry 9,5×15,5cm. Obrázek na levé straně vedle titulní strany se však liší od obou předchozích vydání.

Titul: *Summarye na vsecka čtení*³⁵

Přepis titulního listu: *SUMMARYE Na wssecka Cztenj A Ewangelium Gak Nedělnj tak y Swátečnj Přes celý Rok. Aneb krátký Weytah toho co se wnjch obsahuge S připogenými spasytedlnými naučenjmi k Duchownjmu wssech prospěchu sepsaná Od dwogj Ctihodného Kněze, Pátera Jana Barnera z Towaryšstwa Gežjssowého. Cum Gratia & Privilegio Sacrae-Caesareae Regiaeque Majestatis. Wytisstěná w Praze w Ympressy Univer: Carolo-*

³² MV, inv. č. 20 870.

³³ MV, inv. č. 21 162.

³⁴ MV, inv. č. 20 867.

³⁵ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?ell~885>.

Ferdinandae, w Kollegi Towaryšstwa Gežjssowého v S. Klimenta. Skrze Faktora Joachyma Jana Kamenickýho Léta 1711.

Rok vydání: 1711

Místo vydání: *Praha*

Tento exemplář³⁶ je velmi zachovalý, pouze kožená vazba je částečně poškozena. Uvedenou postilu sepsal jezuita Jan Barrier, do tisku přišla v Praze roku 1711; údaje v *Knihopise digital* jsou totožné. Obsahuje 387, stran k nimž není započítán konečný rejstřík, listy mají rozměr 16,5×21cm. Na posledních stranách nalezneme ručně psaný rodokmen majitele této knihy.

Titul: *Velká štěpná zahrada*³⁷

Přepis titulního listu: *Welká Sstěpná Zahrada, neb wraucné katolické Modlitby na ssestnáct Djlů rozwržené rannj a wečernj, při Mssi, a nesspornj, spowědnj a k Přigjmánj Modlitby, gakož také Modlitby k neyswětěgssj Swátosti oltárnj, a k Trogicy swaté, ku Krystu Pánu, a geho Vmučenj, k Matce Božj Maryi Panně, a giným Swatým, na wssecky weyročný Slawnosti, a giný obzwlásstnj dni, w obecných a wlásstnjch potřebách a důležitosstech, za swětské a duchownj Panny, za těhotné a kagjcy Ženy, za nemocné a vmjragjcy Osoby, a naposledy za Dusse očistcowé se obsahujcy. A to k obzwlásstnjmu Vžjwánj a Potěssenj Pobožného ženského Pohlawj, od gednoho Kněze cýrkewnjho oprawené. Nynj pak obzwlásstnjm powolenjm, a dobrořečenjm C. K. Censury wytisstěné. W Praze k dostánj v Frantisska Geřábka w železných dwěřjch, 1778.*

Rok vydání: 1778

Místo vydání: *Praha*

Tato modlitební knížka je v muzeu uložena ve dvou vydáních. Podle inventární karty se u prvního exempláře³⁸ jedná o výtisk z roku 1770 pocházející z Prahy. Když jsem ale prověřovala rok vydání na titulní straně, zjistila jsem, že poslední číslo letopočtu 1770 je špatně vytištěno a že se jedná ve skutečnosti o rok 1778, nikoli o rok 1770. Údaje v *Knihopisu digital* jsou tedy totožné s exemplářem uloženým ve Vyškově. Podle impresy byl tisk k dostání u Františka Jeřábka U Železných dveří.

³⁶ MV, inv. č. H 20 857.

³⁷ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~5434>.

³⁸ MV, inv. č. H 14 25/61.

Knihy čítá 800 stran o rozměru 11×19cm, kožená vazba je poškozená, zadní deska chybí, listy knihy jsou poměrně zachovalé. V této modlitební knížce se nachází velké množství zdařilých mědirytových ilustrací s náboženskou tematikou.

Druhý výtisk této knihy je starší. Pochází z roku 1752 a byl vydán u Emmanuela Svobody v Brně. Je vázána taktéž v kůži s vyraženým křížem na přední desce, listy jsou více poškozeny než u předešlého exempláře. Knihy obsahuje 770 stran o rozměrech 10×17,5cm. Mědirytové ilustrace v této modlitební knize jsou na jiných stranách a jsou svou tematikou odlišné, avšak podle jejich stylu a kvality můžeme soudit, že jsou od stejného autora.

Titul: *Výstraha*³⁹

Přepis titulního listu: *Weystraha od wsselikého Bludu skrze Přesvědčenj ze Slowa Božjho: že Učenj Sw. Sněmu Tridenského negen o Sedmero Swátosti, a o tych wěcech, kteréž Křestian Katolický wěřiti má; ale i o tých, kteréž činiti, a zachováwati má, wssecko prawdiwé, Bohu milé, a swaté gest. S Powolenjm. cýs. král. Censury. W Holomaucy, wytisstěná v Jozeffy Hirnlowy, skrz Jozeffa Losertha, Faktora 1797.*

Rok vydání: 1797

Místo vydání: *Olomouc*

Výtisk *Výstrahy*⁴⁰ uložený v muzeu je totožný s *Knihopisem digital*. Je ve výborném stavu, kožená vazba byla evidentně restaurována, ačkoli o tom nikde není záznam. Knihy čítá 109 stran, má rozměry 11×18cm. Muzeu ji daroval P. Machek z Drysic. Jak plyne z impresy, jedná se o produkt olomoucké tiskárny – knihy byla vydána roce 1797 u Josefy Hirnlové, jež vedla tiskárnu s pomocí faktorů, v tomto případě Josefa Losertha.

Titul: *Vypsání města Jeruzaléma*⁴¹

Přepis titulního listu: *Wypsánj Města Geruzaléma, y Předměstj geho. W gakémž spůsobu byl'o za času Krysta Pána w swé cel'osti a sl'áwě, prwé nežli ge Ržjmané dokonce wybogowali a zkazyli. S pilnostj poznamenána gsau ta mjsta na nichž Pán a Spasytel náš Gezus Krystus putowal' a trpěl'. Nynj wnowě z gazyka Latinského w Český přeložené od M. Danyele Adama z Welesl'awjna. (Tlačeno w Starém městě Pražském v M. Danyele Adama z Welesl'awjna) Léta Páně M.D.XCI.*

³⁹ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~17210>.

⁴⁰ MV, inv. č. H 20 970.

⁴¹ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~35>.

Rok vydání: 1592

Místo vydání: *Praha*

Muzejní exemplář *Vypsání města Jeruzaléma*⁴² je výtisk z roku 1592 pocházející z Prahy od Daniela Adama z Veleslavína. I tato kniha odpovídá údajům v *Knihopise digital*. Jako jedna z mála byla restaurována. Čítá 467 stran bez předmluvy a konečného rejstříku.

Titul: *Zlatá ctností kniha*⁴³

Přepis titulního listu: *Zlatá Ctnostj Knjha / To gest / Skůtkowe a Cwjčenj Třech Božských Ctnosti Wjry, Naděge, a Lásky. Wssem Božjm Milownjkům / a obwzłasstně Ržeholnjkům / k vžjwánj prospěssná. Neyprw w Německé Ržečy wydaná Od Welebného Kněze Frydrycha Spee z Towarysstwa Gežjssowého / a do Česstiny přeložená Od Kněze Sstiasstného Kadlinského z téhož Towarysstwa. Wytisstěná w Staro-Pražské Kollegi bljž Mostu / Létha 1662.*

Rok vydání: 1662

Místo vydání: *Praha*

Tento výtisk *Zlaté ctností knihy*⁴⁴ je shodný s knihopisem. Exemplář je značně poškozen, vazba polorozpadlá. Titulní list je sice poškozen, ale byl částečně zrestaurován. Kniha obsahuje 912 stran, o rozměrech 9×14,5 cm. Z titulního listu se dozvídáme, že se jedná o knihu vytištěnou ve Staropražské koleji blíž mostu v roce 1662. Tato publikace je dalším dokladem autorské vazby proslulého českého barokního lyrika Felixe Kadlinského (1613–1675) na německého barokního spisovatele Friedricha von Spee (1591–1635), jež se uplatnila především v Kadlinského básnickém díle *Zdoroslaviček v kratochvilném hájíčku postavený* – parafrázi Speeovy sbírky *Trutznachtigall*.

Titul: *Život a zázraky*⁴⁵

Přepis titulního listu: *Žiwot a Zázraky Swatého Wincencyusa Ferrerya Aposstola Walencyánského z Ržádu Kazatelského: Z Sspaňhelské, na Wlaskau Ržeč přeložený, a wydaný od Pána Wincencyusa Wiktorya Setabenského Kanownjka, w Ržjmě, a w Benátkách přehljdnutý, a potwrzený, a z téhož w nadřečeným druhým Městě wytisstěného Sepsánj, opět*

⁴² MV, inv. č. H 20 832.

⁴³ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~15929>.

⁴⁴ MV, inv. č. H 20 844.

⁴⁵ Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/l.dll?cll~18072>.

na Německau Ržeč obráčený, A Gegj Králowský Wysosti, a Welebnosti Panj Panj Maryi Terezyi Ržjmského Cýsařského, a w Germanyi, Sspaňheljch, Uhřjch, a w Czechách ec. ec. ec. Králowské Katolické Welebnosti Karla VIho a Alžběty Chrystyány Panj Panj Dceři, Kněžné Sspaňheljch, Arcý-Kněžně w Rakausých, ec. ec. Neypoddaněgi a neysnjženěgi připsaný w Wjdni w Rakausých Roku 1734. Nynj pak k Rozmnoženj Cti téhož Swatýho, a k Pohodlj Českého Národu, od Ctihodného Kněze Alberta Hubáček, Ržádu Kazatelského toho Čzasu Přewora na Pjsku, w Český Gazyk přeložený. Wytisstěný a k dostánj w Praze, v Ignácya Prussy 1758.

Rok vydání: 1758

Místo vydání: *Praha*

Podle muzejního katalogu se u tohoto exempláře⁴⁶ uvádí rok 1754, avšak po prozkoumání titulní strany zjistíme, že se ve skutečnosti jedná o rok 1758, tedy o rok totožný s *Knihopisem digital*. Vazba této knihy je silně poškozena, listy uvnitř jsou poměrně zachovalé. Výtisk má rozměry 17x21cm, obsahuje 130 stran. Některé listy jsou popsány majiteli knihy.

4.1. Závěrem

Muzeum Vyškovska má ve svém vlastnictví všech dvanáct tisků zmíněných v *Knihopise digital*. Exempláře *Katolického katechismu*, *Pět červených korálů*, *Radostné cesty v tomto plačtivém údolí* a *Velké štěpné zahrady* nalezneme v depozitáři dokonce v několika výtiscích, které se však ani v jediném případě neshodují s *Knihopisem digital* rokem nebo místem vydání.

O naprosté shodě údajů, tj. shodný název, rok vydání a místo vydání, s *Knihopisem digital* se jedná v devíti případech, z čehož u výtisku *Bible kralické* nemůžeme jeho shodnost s určitostí potvrdit kvůli chybějící titulní straně. Naprosto totožnými s *Knihopisem digital* jsou tyto tisky – *Knížka modlitebni pro obecný lid k vzdělání pravého křesťanského náboženství*, *Pět červených korálů*, *Radostná cesta v tomto plačtivém údolí*, *Summarye na všecka čtení*, *Velká štěpná zahrada*, *Výstraha od všelijakého bludu*, *Vypsání města Jeruzaléma*, *Zlatá ctností kniha* a *Život a zázraky svatého Vincenciusa Ferreria Apoštola valenciánského*. V případě *Katolického katechismu* se s *Knihopisem digital* neshoduje ani jeden z výtisků

⁴⁶ MV, inv. č. 20 883.

v roce, ani místě vydání. Odlišné vrocení nežli *Knihopis Digital* má také exemplář *Bible Melantrichovy*.

5. Kalendáře

Kalendáře, které známe dnes, nemají se starými kalendáři mnoho společného, snad kromě časového rozdělení dnů a týdnů. Nejednalo se v žádném případě o kalendáře trhací či stolní, nýbrž o kalendáře knižního typu. Zpočátku byly kalendáře malé a nepříliš obsáhlé knížky, avšak záhy si autoři začali uvědomovat jejich potenciál, který spočíval zejména v jeho nezbytné přítomnosti v každé domácnosti. Mnohdy to byla jediná kniha, kterou dotyčná rodina dostala do rukou, proto se autoři snažili kalendář pojmout nejen prakticky, nýbrž i zábavnou a vzdělávací formou.

Ve fondu Starých tisků je uloženo 9 kalendářů, avšak nově je v muzeu k dispozici také soubor obsahující dalších 28 exemplářů. Z celkového počtu 37 výtisků, jsem detailně prozkoumala 23 kusů kalendářů uložených v Muzeu Vyškovska z let 1791–1915, což je období „zlatého věku“ kalendářů. Tento soubor mi umožnil nastínit jejich základní charakteristiku, která se v průběhu let měnila.

5.1 Seznam a popis kalendářů uložených v Muzeu Vyškovska

Uvádím seznam exemplářů, s nimiž jsem v muzeu pracovala a které jsem z inventárního seznamu vytřídila na základě kritérií, jež jsem stanovila. Stěžejní pro jejich výběr byl rok, v němž vznikly. Všechny kalendáře se nacházejí v dobrém stavu.

Kalendáře jsem rozdělila do tří skupin podle jejich datace na výtisky 18. století, 1. poloviny 19. století a na exempláře z 2. poloviny 19. století a přelomu 20. století.

Do první skupiny spadá pouze jediný výtisk, avšak velice důležitý pro historii kalendářových tisků, a to *Nový kalendář toleranční* z České expedice Václava Matěje Krameria.

Do druhé jsem zařadila čtyři výtisky, k nimž jsem doplnila patřičnou popisnou část.

Ke třetí skupině patří 18 exemplářů, které se však drží již ustálené formy a obsahu, proto jsem jejich popis vzhledem k rozsahu práce sumarizovala.

5.1.1. Kalendáře 18. století

Název: *Nový kalendář toleranční pro veškerém národ český katolického a evangelického náboženství na rok obyčejný 1791*⁴⁷

Autor: *Václav Matěj Kramerius*

Rok tisku: 1790

Místo vydání: *Praha* (k dostání v České novinářské expedici U Zlatého půlkola vedle Železných dveří)

Písmo: *kurent*

Počet stran: 80

Rozměry: 11×18 cm

Krameriův toleranční kalendář byl tištěn v letech 1786–1797. Tento kalendář se jako jeden z mála dočkal několikatísícového nákladu a můžeme jej bezesporu označit za důležitý mezník v tvorbě českých kalendářů.⁴⁸

Kalendář má podtitul *Pro veškeren národ český katolického a evangelického náboženství; v kterémž, krom rozličných naučení a všech vojenských příběhů, také nemalý počet nejpotřebnějších a vůbec pro lid nejprospěšnějších královských nařízení a patentů obsažen jest*. Už z názvu můžeme usuzovat na průkopnické a pokrokové díle, kterým se Kramerius rozhodl upoutat různé vrstvy obyvatelstva a zajistit si jeho praktičností a zároveň moderní formou široké vrstvy příznivců.

Hned na první straně nalezneme tabulku *Počet časů na rok 1791*. Čtenář kalendáře se zde dozvěděl, kolik let uplynulo od stvoření světa podle Řeků, Židů, od založení města Prahy, od smrti Jana Husa, od posledního moru v Praze, od veliké povodně v Praze, od zavedení nově upraveného kalendáře a mnohé další zajímavosti.

Následují vysvětlivky symbolů, které označují znamení zvěrokruhu a také jednotlivé planety. Tento kalendář jich uvádí osm – Nebešťanka, Kráломoc, Hladolet, Smrtonoš, Slunce, Krasopaní, Dobropán a Měsíc. Fáze Měsíce a planetární aspekty jsou rozděleny takto: nový měsíc, první čtvrt', plný měsíc, poslední čtvrt', tříhraník, hlava dračí, čtverhraník, šestihraník, spojení, proti sobě patření, ocas dračí.

⁴⁷ MV, inv. č. H 967.

⁴⁸ Klíma 1998, s. 111.

Kalendářní část je rozdělena na část evangelickou a katolickou. Týden začíná nedělí. U jednotlivých dní jsou doplněny i znamení zvěrokruhu a fáze Měsíce, nechybí výpočty délky jednotlivých dní a východy a západy Slunce.

V kapitole *Hvězdářské domnění na rok 1791* se pojednává o jednotlivých ročních obdobích. Udělují se zde jak rady hospodářské, tak i o rady založené na astrologii. V následující kapitole jsou zmíněny také fáze Měsíce a činnosti, které jsou v danou dobu považovány za vhodné či nevhodné.

Pokrokový charakter Krameriova kalendáře tkvěl bezpochyby v jeho praktické stránce. Nalézáme v něm cenná a potřebná vládní nařízení, která měl člověk v oné době znát. Jmenujme *Císařská královská nařízení strany tolerancí VIII. o nekatolících, Poznamenání nyní panujících císařů a králů ve svaté Římské říši, Císařské královské nařízení a patenty roku 1788, Nařízení strany sedlského dědictví*.

Informativního rázu je Krameriovo shrnutí nejdůležitějších mezníků let 1789–1790 *Výtah z Českých Krameriusových novin od roku 1789 až do roku 1790 všech paměti nejhodnějších věcí*. Jedná se o články zejména o význačných válečných událostech tohoto roku.

Část literární má čtenáře pobavit i poučit. Poučným příběhem je povídka *Jak člověk nejlehčím způsobem bez ublížení jinému zbohatnouti může*. Povídka vypráví o hospodáři Schránkovi, který zbohatl díky svému zodpovědnému a pracovitému přístupu. Pro pobavení nechybí *Ostrovtipné propovídky*, které můžeme označit za předchůdce dnešních vtipů.

Nechybí ani část věnována domácímu lékařství s článkem *Proti kisavé a lupinové hlavě*, ani část pro hospodáře *Pokračování o vlastnosti a známosti země*, pojednávající o druzích zeminy.

Kramerius před klasickým závěrečným seznamem jarmarků měst a městeček v království českém, „pronáší“ slovo ke čtenářům ve stati s názvem *Zpráva k mým upřímným Čechům – buditelský vzkaz pro Čechy a Moravany*.

Tento kalendář můžeme označit za průkopnický. Jeho styl a skladba přesahuje mnohdy kalendáře dokonce data pozdějšího. Z praktického hlediska jej lze považovat za typický kalendář, od něhož si ostatní brali inspiraci.

5.1.2. Kalendáře 1. poloviny 19. století

Název: *Kalendář bez desek a titulního listu, pravděpodobně na rok 1839*⁴⁹

Autor: *neznámý*

Rok tisku: *pravděpodobně 1838*

Místo vydání: *neznámé*

Písmo: *kurent*

Počet stran: 54

Rozměry: 9,5×15 cm

Tento kalendář je bez titulní desky, proto neznáme jeho přesný název, ani s určitostí nevíme rok, pro nějž byl určen. Chybí také několik prvních stran.

Kalendárium je klasicky rozděleno podle měsíců, u jednotlivých dní jsou vyznačeny svátky. Fáze Měsíce jsou doplněny znameními zvěrokruhu, v nichž se zrovna Měsíc v daný den nacházel. Tento lunární kalendář je ještě doplněn krátkými odstavci o jednotlivých fázích, které byly uvedeny na stránce daného měsíce. Podrobně jsou zaznamenány také východy a západy Slunce i Měsíce.

Podle tematiky článků, které jsou v kalendáři obsaženy, můžeme usuzovat, že se jednalo o kalendář hospodářského rázu. Články nejsou nikterak krátké, jedná se spíše o několikastránkové texty.

Rozdělování prémie za koně je nejobsáhlejší v celém kalendáři. Je zde uveden podrobný seznam podle jednotlivých krajů, ve které dny dojde k rozdělování prémie za koně, dále následuje výčet všech oceněných hřebců a kobyly a nakonec je uveden soupis chovatelů, kteří získají dané prémie.

Zemědělskou tematikou se zabývá pojednání *Výborný nový pluh, zvaný ruchadlo*, dále pak rady hospodáři *Prostředek, jak ochrániti ovocné stromy od housenek*. K praktickým manuálům v kalendáři patří *Povzbuzení k opatrnosti, aby se nešťastnému pádu ohně předešlo*, v němž je na dvaceti stranách rozepsáno velké množství příkladů a skutečných případů, co dělat při vzniklém požáru. K praktickým radám patří i pojednání *Jak se mají stavení po povodni vyčistiti, aby se nemoce nerozmáhaly*.

Jedinou povídkou kalendáře je *Prosba ptákům k lidem*, což je příběh stylizovaný z pohledu zvířat popisující lidské chování vůči nim. Na konci povídky nalezneme jméno

⁴⁹ MV, inv. č. H 380.

jejího autora – „prof. Nestler“ a dataci k roku 1838 v Olomouci. Na základě tohoto údaje se můžeme domnívat, že kalendář je určen na rok následující, tudíž na rok 1839. Autorem kalendáře byl Phil. Dr. Jan Karel Nestler (nar. r. 1783 ve Vrbně pod Pradědem, zemřel r. 1842 v Olomouci), v letech 1823–1844 profesor přírodovědy a zemědělství na lyceu a Františkově univerzitě v Olomouci, roku 1835 rektor této univerzity a roku 1837 děkan její filozofické fakulty.⁵⁰

Třetí část kalendáře jako vždy obsahuje přehled trhů a jarmarků v Markrabství moravském.

Název: *Nový stoletý kalendář od roku 1847 do roku 1947*⁵¹

Autor: *František Škarnyčl a synové*

Rok tisku: *1846*

Místo vydání: *Skalice*

Písmo: *kurent*

Počet stran: *174*

Rozměry: *10×6,5 cm*

V předmluvě kalendáře nalezneme všeobecné rady dobrému hospodáři a také zmínku o planetách a jejich vlivech. Celkově je tento kalendář zaměřen poměrně z velké části astrologicky.

Kalendář svatých je umístěn hned v úvodní části společně s tabulkou všech pohyblivých svátků na celých sto let. Kalendárium je sestaveno klasicky podle měsíců a dnů, u každého dne nejsou uvedeny jmeniny, nýbrž svátek některého svätce.

Na rozdíl od Krameriova kalendáře tento kalendář zmiňuje pouze planet sedm podle následující posloupnosti: 1. Hladolet (Saturnus), 2. Králomoc (Jupiter), 3. Smrtonoš (Mars), 4. Slunce (Sol), 5. Krasopaní (Venus), 6. Dobropán (Mercurius), 7. Měsíc (Luna). Na základě těchto planet je proveden rozpis jejich vlivů ve všech ročních obdobích, dále pak jejich působení na ovoce, vinohrady, chmel, vítr, přívalové srážky a bouřky, hmyz a ryby. Podle jednotlivých měsíců je sestavena také smyšlená, avšak velice podrobná předpověď počasí.

Z astronomických úkazů je obsáhlá kapitola věnována zatmění Slunce a Měsíce, dále pak článek o přiblížení planety Uran k Zemi a její rozpoznání na obloze a pojednání *O kometách, hvězdách s ocasem*. Odborného rázu je článek *Co jest atmosféra?*.

⁵⁰ Navrátil J. a kol. 1973, s. 301, 311.

⁵¹ MV, inv. č. H 21 217.

V kalendáři hojně nalezneme také oblíbené návody, jak rozpoznat věci budoucí, tedy jak předpovídat budoucnost. Na principu pranostik je zpracováno *Poznání úrodného a neúrodného roku*. Z dnešního pohledu humorně působí předpovídání počasí ze změn Měsíce, Slunce, mlhy, oblak a také z chování zvířat a lidí.

Pro hospodáře nechybí články o volbě osení, o potížích s chrousty a o působení nepříznivého počasí na úrodu, stejně jako kratochvilné návrhnutí, jak začínat den.

Praktického rázu jsou zprávy o posunu času, o hvězdářských délkách dnů a roků, vysvětlení rozdílů mezi juliánským a řehořským kalendářem, výčet všech slavností a svátků křesťanských.

Na závěr je připojeno oslovení adresované čtenářům, v němž autor nabádá k zodpovědnému chování, k střídmosti v jídle a pití, k pracovitosti a hlavně k zachování zdraví.

Název: *Domová pokladnica, kalendář na rok 1848*⁵²

Autor: *František Škarnyčl a synové*

Rok tisku: *1847*

Místo vydání: *neznámé*

Písmo: *latinka*

Počet stran: *320*

Rozměry: *13,5×22 cm*

Ačkoli se jedná o slovenský kalendář, zařadila jsem jej do svého průzkumu také. Jedná se totiž o exemplář velmi přehledný a praktický, který splňoval všechny požadavky kalendáře své doby.

V kalendářní části jsou nejprve zmíněny podrobné vysvětlivky pro orientaci v kalendáriu. Celý rok 1848 je pečlivě vylíčen, jeho jednotlivé části, popis ročních období, zatmění, která mají nastat. Každému měsíci je věnována dvojstrana, v levé části je znázorněno klasické rozdělení podle dnů a týdnů, na pravé straně jsou vypsány východy a západy Slunce, společně s tabulkou jarmarků daného měsíce, popsány jsou i fáze Měsíce podle jednotlivých dní, stejně jako krátká charakteristika znamení zvěrokruhu.

Kalendář je přehledně rozdělen do deseti částí podle tematiky jednotlivých článků. Nalezneme zde praktickou sekci o fyzice, v níž je popsán teploměr, bod varu, bod mrazu,

⁵² MV, inv. č. 25 236.

použití kladky. Následuje přírodopisná část o jedovatých bylinách nebo o škůdcích zeleniny. Články týkající se průmyslu pojednávají o parostroji, hodinách a hodinkách a o pokroku tehdejší doby. V sekci zeměpisu a národopisu jsou jakési jednoduché „reportáže“ o hradu Děvíně a o památkách ze starého světa. Do kapitoly Ze života lidského a jeho úkazů jsou zahrnuty jednak životopisy slavných osobností, př. Benjamina Franklina, jednak pojednání o bdění ve snech a o předtuchách a viděních. Historické zlomky se zabývají obrazem Slovenska v 9. století a požárem v Moskvě roku 1812. Nechybí ani zábavná sekce s názvem Básnická zahrádka, v níž jsou publikovány básničky, hádanky a rébusy, dokonce je zde nakreslena rozehraná šachová partie, na jejíž vyluštění si musíme počkat do dalšího čísla.

Na konci kalendáře tentokrát není uveden přehled jarmarků, poněvadž je tak učiněno již u jednotlivých měsíců, nýbrž přehledný zjednodušený rodokmen panujícího rodu.

Název: *Koleda, kalendář obyčejný na rok 1851*⁵³

Autor: (tisk) *Karel Winiker*

Rok tisku: *1850*

Místo vydání: *Brno*

Písmo: *kurent, latinka*

Počet stran: *258*

Rozměry: *17×24,5cm*

Dárce: *neznámý*

Tento kalendář se liší od ostatních zejména svoji všestranností týkající se náboženského vyznání a rozdílných svátků. V úvodu nalezneme přehlednou tabulku jednotlivých dnů, měsíců a svátků, tak jako i v dnešních stolních kalendářích. Teprve poté následuje klasické znázornění měsíců na stránce, v tomto případě se svátky katolíků a protestantů, v dalším sloupci jsou uvedena jména slovanská, dále jména svátků a svatých podle obřadu slovansko-řeckého a v posledním sloupci jsou uvedeny svátky židovské.

Na levé straně jsou zaznamenány východy a západy Slunce a Měsíce, společně s dějepisným kalendářem, který se zmiňuje o významných událostech měsíce či konkrétního dne. Součástí je i přehled výročních trhů rozdělených podle měsíce, nikoli podle místa, konání.

⁵³ MV, inv. č. H 20 308.

Samotný kalendář je rozdělen do těchto částí: zřízení zemská, dějepis, průmysl a hospodářství, člověkosloví a životospráva, dějepisné a životopisné zlomky, zeměpisné a národopisné pamětnosti, čtení zábavné, Moravská národní jednota, výklad zákonů a výroční tržové v Čechách.

Na deskách kalendáře objevíme také první reklamy, a to jednak na knihy, které jsou k dostání a které vyšly tiskem v knihkupectví Bušáka a Irrganga, jednak na knihy, které byly tištěny u Karla Winikera.

5.1.3. Kalendáře 2. poloviny 19. století – počátku 20. století

Název: *Moravan, kalendář na rok obyčejný 1861*⁵⁴

Autor: *Ignát Vurm*

Rok tisku: *1860*

Místo vydání: *Brno*

Písmo: *kurent, latinka*

Počet stran: *236*

Rozměry: *15,5×13,5 cm*

Název: *Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1866*⁵⁵

Autor: *Ignát Wurm*

Rok tisku: *1865*

Místo vydání: *Brno*

Písmo: *latinka*

Počet stran: *234*

Rozměry: *15,5×23 cm*

Název: *Moravan. Kalendář na rok přestupný 1872*⁵⁶

Autor: *Jan Křest. Vojtěch*

Rok tisku: *1871*

Místo vydání: *Brno*

Písmo: *latinka*

⁵⁴ MV, inv. č. H 21 296, H 16 992.

⁵⁵ MV, inv. č. H 23 583.

⁵⁶ MV, inv. č. H 25 237.

Počet stran: 230

Rozměry: 16×23 cm

Název: *Národ, občanský kalendář na rok obyčejný 1886*⁵⁷

Autor: (tisk) *František Šimáček*

Rok tisku: 1885

Místo vydání: *Praha*

Písmo: *latinka*

Počet stran: nestránkovaný

Rozměry: 19,5×24,5 cm

Název: *Velký zábavný kalendář na obyčejný rok 1891*⁵⁸

Autor: neznámý

Rok tisku: 1890

Místo vydání: *Vimperk*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 223

Rozměry: 17×24 cm

Název: *Velký zábavný kalendář pro dům i rodinu 1894*⁵⁹

Autor: neznámý

Rok tisku: 1893

Místo vydání: *Vimperk*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 220

Rozměry: 17×24 cm

Název: *Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1897*⁶⁰

Autor: *p. Kristin Lux*

Rok tisku: 1896

Místo vydání: *Brno*

⁵⁷ MV, inv. č. H 27 594.

⁵⁸ MV, inv. č. H 27 596.

⁵⁹ MV, inv. č. H 27 595.

⁶⁰ MV, inv. č. H 27 587.

Písmo: *latinka*

Počet stran: 160 + nestránkované přílohy

Rozměry: 17,5×25,5 cm

Název: *Moravský kalendář národní na rok obyčejný 1898*⁶¹

Autor: *J. Bartoča*

Tisk: *Josef Groák*

Rok tisku: *1897*

Místo vydání: *Olomouc*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 253

Rozměry: 19×24 cm

Název: *Velký národní kalendář pro čas a věčnost na obyčejný rok 1900*⁶²

Autor: (rediguje) *Alois Dostál*

Rok tisku: *1899*

Místo vydání: *Vimperk*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 173

Rozměry: 17×21 cm

Název: *Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1901*⁶³

Autor: *neznámý*

Rok tisku: *1900*

Místo vydání: *neznámé*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 184 + nestránkované přílohy

Rozměry: 18×25,5 cm

⁶¹ MV, inv. č. H 27 597.

⁶² MV, inv. č. H 27 599.

⁶³ MV, inv. č. H 27 588.

Název: *Radhošť. Velký zábavný a obrázkový kalendář pro Moravu a Slezsko na obyčejný rok 1903*⁶⁴

Autor: *neznámý*

Rok tisku: *1902*

Místo vydání: *Praha*

Písmo: *latinka*

Počet stran: *156 + nestránkované přílohy*

Rozměry: *18×24,5 cm*

Název: *Velký moravský kalendář národní na přestupný rok 1904*⁶⁵

Autor: redakce *Jan Vincent*, tisk *Ed. Honzel*

Rok tisku: *1903*

Místo vydání: *Olomouc*

Písmo: *latinka*

Počet stran: *161*

Rozměry: *19×24,5 cm*

Název: *Orlice. Kalendář pro Moravu a Slezsko na obyčejný rok 1905*⁶⁶

Autor: nakladatel: *A. Piša*

Rok tisku: *1904*

Místo vydání: *Praha*

Písmo: *latinka*

Počet stran: *156 + nestránkované přílohy*

Rozměry: *18×24,5 cm*

Název: *Moravan. Kalendář na obyčejný rok 1906*⁶⁷

Autor: *p. Gunther Schossler*

Rok tisku: *1905.*

Místo vydání: *Brno*

Písmo: *latinka*

⁶⁴ MV, inv. č. H 27 600.

⁶⁵ MV, inv. č. H 27 601.

⁶⁶ MV, inv. č. H 27 602.

⁶⁷ MV, inv. č. H 27 589.

Počet stran: 192 + nestránkované přílohy

Rozměry: 18×26 cm

Název: *Vilímkův humoristický kalendář na rok 1911*⁶⁸

Autor: (upořádal) *Josef Skružný*, (vydavatel) *Josef R. Vilímek*

Rok tisku: 1910

Místo vydání: *neznámé*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 94

Rozměry: 17×22,5 cm

Název: *Český rolník 1911*⁶⁹

Autor: (nakladatel a tisk) *Alois Wiesner*

Rok tisku: 1910

Místo vydání: *Praha*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 160

Rozměry: 17×24 cm

Název: *Moravan. Kalendář na přestupný rok 1912*⁷⁰

Autor: *p. Gunther Schossler*

Rok tisku: 1911

Místo vydání: *Brno*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 216

Rozměry: 18×25,5 cm

Název: *Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1915*⁷¹

Autor: *neznámý*

Rok tisku: 1914

⁶⁸ MV, inv. č. H 27 604.

⁶⁹ MV, inv. č. H 27 603.

⁷⁰ MV, inv. č. H 27 590.

⁷¹ MV, inv. č. H 27 591.

Místo vydání: *Brno*

Písmo: *latinka*

Počet stran: 194 + nestránkované přílohy

Rozměry: 18×26 cm

Nejrozsáhlejší soubor kalendářů, které jsou v Muzeu Vyškovska uloženy, tvoří kalendáře z přelomu 19. a 20. století. Jejich charakteristiku jsem sumarizovala, zejména na základě jejich podobnosti. Jednotlivé exempláře se příliš neliší, poněvadž dodržují již pevně vytvořenou tématickou výstavbu.

Část s kalendářem bývá dvojstranná. Na jedné ze stran bývá umístěn kalendář rozdělený podle týdnů a dnů, doplněný o východy a západy Slunce a Měsíce. Nechybí ilustrace k jednotlivým měsícům a pranostiky či úryvky z kalendáře stoletého či pravoslavného. Zmíněny jsou i zajímavé úkazy na nebi a jednotlivé fáze Měsíce. Na druhé straně bývá prostor pro domácí zápisky, který doplňuje přehled trhů daného měsíce a většinou nějaký zajímavý článek o městě, světcí či křestním jménu. Po kalendářní části následuje podrobný seznam jmen katolických světců a slovanských jmen.

Ačkoli beletristická sekce bývá u kalendářů tohoto období nejrozsáhlejší, nevyznačuje se kvalitou. Povídky, články a pojednání bývají rozmanitého charakteru. Nalezneme zde životopisy slavných, zeměpisné reportáže, odborné hospodářské články, povídky zábavného i poučného charakteru od autorů kalendáře či autorů anonymních, jen zřídka překlady světoznámých děl. Postupně se také v kalendářích objevily krátké zprávy o tom, co se dělo důležitého v předešlém roce. V této kalendářní části nechybí ilustrace, ať už barevné, nebo černobílé, mnohdy již dokonce také fotografie.

Třetí část kalendáře je ryze praktického rázu. Každé vydání obsahuje nezbytnou zkrácenou verzi rodokmene císařské rodiny, tabulku k přepočítání vah a mincí. V některých výtiscích nalezneme dokonce velmi podrobné poštovní a telegrafní sazby, stejně jako přehled soudních a slosovacích dnů. Rozsáhlá bývá rovněž kapitola armádní a vojenská, v níž jsou obsaženy veškeré potřebné informace o odvodu, délce vojenské služby, hodnostech a vojenských zákonech.

V závěrečné části již nebývá umístěn seznam výročních trhů, nýbrž je několik posledních stran věnováno reklamám rozličného charakteru.

5.2. Charakteristika kalendářů 18. – 20. století

Z analýzy kalendářů jsem vyvodila následující poznatky, které charakterizují tvorbu kalendářů období od konce 18. století po počátek 20. století.

Knižní kalendář můžeme rozdělit do tří částí. První část obsahovala kalendárium, jednotlivé rozdělení podle měsíců, všeobecné informace o daném roce, o ročních obdobích, znameních zvěrokruhu a úkazech na nebi. Druhá sekce byla věnována literatuře, tvořily ji různé články, pojednání, reportáže či praktické rady. Třetí část byla vyhrazena přehledu výročních trhů, později tuto část nahradil prostor na reklamy a seznam trhů se stal součástí přehledu umístěným v kalendáriu.

Kromě kalendária se postupně k základním údajům přidávaly pranostiky, které byly velmi populární mezi prostým lidem. Pranostiky bývaly většinou veršového charakteru a vycházely z generačně tradovaných pozorování. Týkaly se obvykle počasí, ročních období a přírodních jevů ve vztahu k zemědělským pracím. Mnohé z těchto lidových pranostik známe dodnes, avšak dříve se užívaly v hojnější míře jako projev lidové slovesnosti. Klasickou součástí kalendářů se staly také říkanky o jednotlivých měsících, které byly uváděny v záhlaví společně s názvem měsíce a doprovodným obrázkem.

Samo kalendárium bývalo rozděleno podle měsíců. Každý měsíc měl svoji zvláštní stránku, dny v měsíci bývaly očíslovány, tak jak je známe dodnes. Součástí byl i výčet všech svátků svatých, nikoli jmenin v dnešní podobě. Svátky byly evangelické, katolické, pravoslavné či židovské, někdy jsme mohli najít v kalendáři rozdělení svátků pro všechny víry.

Oblíbeným se bezpochyby staly předpovědi z hvězd, neboli jakási prvotní astrologická a astronomická pojednání. V prvním případě se jednalo o vládu planet nad jednotlivými roky, charakteristiku znamení zvěrokruhu, nebo o lunární kalendář spojený s jednotlivými fázemi Měsíce. Uživatel kalendáře se tak mohl dopodrobna dozvědět, co ho v jednotlivé měsíce roku čeká díky vládě dané planety. Podrobnost vyličení budoucnosti neboli jakýchsi prvotních horoskopů dodávala astrologickým pasážím na věrohodnosti, čímž si zaručila bezpochyby i oblíbenost, která přetrvala víceméně dodnes. V mnoha kalendářích jsou dokonce zmíněny předpovědi počasí s konkrétními daty, kdy přijde bouře, kdy budou velká horka, kdy bude větrno, apod., což dnes působí bezpochyby velice úsměvně.

Součástí kalendářů u jednotlivých dnů byl také výpočet východů a západů Slunce, někdy dokonce Měsíce, dále pak zobrazení lunárního kalendáře v podobě jednotlivých fází Měsíce a znamení zvěrokruhu, ve kterém znamení se zrovna Měsíc nachází. Mnohdy ani

nechyběl výpočet délky dnů od východu do západu. Právě tuto přehlednost a úplnost můžeme na starých kalendářích oceňovat nejvíce.

Za začátek týdne byla považována neděle a bývala ve většině kalendářů vyznačena červeně, stejně jako nejdůležitější křesťanské svátky. Teprve v kalendářích 2. poloviny 19. století se setkáváme poprvé s abecedním přehledem křestních jmen.

V literární sekci se zpočátku začaly objevovat praktické rady hospodářům a zemědělcům týkající se péče o úrodu a domácí zvířata. Nechyběly např. novinky o zemědělských strojích, typologie půdy, účinné přípravky proti škůdcům a jiné. Tyto rady byly klíčové v kalendářní kultuře 18. století, století 19. je však zčásti stále zachovalo. Totéž platí i pro předchůdce „domácího lékaře“, který se v kalendáři vyskytoval a radil, jak v domácnosti léčit různá zranění či onemocnění.

Povídky, které byly v kalendářích uveřejňovány bývaly většinou od neznámých autorů. Jednalo se o různá historická či zeměpisná pojednání, nebo prosté příběhy s jednoduchou zápletkou a nezbytným poučením. Velmi zřídka byla uveřejněna povídka od známějšího autora či z překladu. Kalendáře nepochybně také zastávaly roli informativní, novinářskou. Články o významných událostech uplynulého roku se staly jejich nedílnou součástí. Stejně jako reportáže ze zajímavých míst světa či životopisy slavných, většinou politicky význačných osobností. V některých vydáních se vyskytují také vtipy, hádanky či rébusy sloužící k pobavení čtenáře.

Byla to právě beletristická složka, která utvořila pevný základ knižních kalendářů, zejména pokud mluvíme o 2. polovině 19. století. Dá se říci, že dvě třetiny obsahu kalendářů tohoto období sestávalo právě z článků a povídek. Výtisky dřívějšího období byly značně obsahově vyváženějšího charakteru.

Třetí část kalendářů byla ryze praktického, informativního zaměření. Zpočátku byl za nezbytný považován seznam výročních trhů, v našem případě, dle exemplářů, které jsem měla k dispozici, trhů konaných převážně na Moravě a ve Slezsku. Později však došlo k přesunu těchto tabulek pro větší přehlednost do části kalendářní. V závěrečné části tak vznikl prostor pro podrobné tabulky k převodu vah a mincí, zjednodušený rodokmen císařské královské rodiny, ale i rozpis dní soudů, výklad zákonů vojenských, armádních či klasicky politických. Nezbytnou součástí v těch nejmodernějších vydáních byly reklamy.

5.3 Muzejní exempláře v rámci kalendářní kultury

Kalendáře patří k dodnes velmi málo prozkoumané oblasti našeho kulturního dědictví, přestože dokáží vypovídat o tehdejší životě jako málokterý jiný ukazatel. Zejména jejich praktičnost, funkčnost, ale i informativní a literární charakter, nám dokreslují obraz tehdejší společnosti. Nedostatek odborné literatury i nedůsledná inventarizace, která by mohla doložit přesný výskyt a existenci jednotlivých exemplářů, však znesnadňuje proniknutí do problematiky kalendářní kultury.

Vyškovské muzeum má k dispozici, jak kalendáře stěžejního charakteru, tak i kalendáře řadící se na okraj jejich produkce

Nejstarší kalendář uložený v muzeu, který však přesahoval rámec mnou zkoumaného období, představuje *Kalendář historický Daniela Adama z Veleslavína*⁷² pocházející z 16. století. Právě tento kalendář si kladal za úkol seznámit širokou veřejnost s historickými událostmi, někdy však nepřiliš věrohodného charakteru.⁷³

Za základ kalendářní kultury jednoznačně musíme považovat *Nový toleranční kalendář* od Václava Matěje Krameria, o čemž svědčí jeho oblíbenost u čtenářů. Zejména Krameriov talent vybrat širokou a pestrou škálu kalendářních příspěvků zapříčinil jeho pravidelné několikatisícové vydávání. Snad právě zde můžeme pozorovat první zřetelnější ohlas kalendářů u různorodých čtenářských vrstev. A také nesmíme opomenout na novinářský punc, který Kramerius kalendářům dal a který sledujeme i v následujícím vývoji.⁷⁴

Kalendáře 1. poloviny 19. století se vyznačovaly především orientací k venkovským vrstvám. Lidé se tak naučili, že právě v kalendáři naleznou předpověď počasí na celý rok a hospodářské rady. Tyto tendence dokládají všechny muzejní exempláře tohoto období. Ať se jedná o *Nový stoletý kalendář*, který je typický také svým podrobným astrologickým a astronomickým charakterem, tak i kalendář bez titulních desek a *Domová pokladnica*, jež však svým přísným tematickým rozdělením má mnoho společného i s kalendáři 2. poloviny 19. století.

Celkově byla 1. polovina 19. století ovlivněna z historického hlediska vývojem českého národního hnutí, na jejímž základě vznikala rozmanitý kulturní život, který se postupně přetvářel v *nástroj národně politického boje proti zkorumpovanému feudálnímu řádu*.

⁷² MV, inv. č. H 20 831.

⁷³ Urban 1987, s. 17.

⁷⁴ Klíma 1998, s. 111.

Toto pozvolné národní uvědomění má za následek zesílení informačního charakteru kalendářů, což dokládá vkládání příspěvků politických a ekonomických.⁷⁵

Knižní kalendáře měly suplovat funkci jakési čítanky lidové četby, která měla za úkol zvýšit zájem o literaturu a vzdělávat. Jak již bylo zmíněno výše, první příběhy a povídky otištěné v kalendářích však nebyly příliš kvalitní úrovně, mnohdy se jednalo o jednoduchý příběh s poučením, které mělo nabádat k zodpovědnějšímu životu. Ve většině případů byl autorem textů samotný redaktor kalendáře.

Zásadním mezníkem pro tvorbu kalendářů byl rok 1848. Cenzurní zásahy v rámci kalendářů nebyly nijak vyhrocené, proto se právě k nim upínala tím větší pozornost z řad čtenářů. Vzrůstající zájem o knižní kalendáře způsobil jejich nadměrnou produkci, která se mnohdy mísila téměř s brakem.⁷⁶

Z muzejních exemplářů je to právě kalendář *Koleda* na rok 1851, který je typickým zástupcem odborných a kvalitních kalendářů své doby. Jedná se o kalendář brněnský, vydávaný Moravskou národní jednotou, následně Maticí moravskou. *Koleda* byla považována za první z kalendářů, v němž se podařilo vytvořit různorodý a zároveň kvalitní obsah, a navázat tak na éru obrozeneckých kalendářů.⁷⁷ Kapitoly jsou přehledně rozděleny podle tematiky na zřízení zemská, dějepis, průmysl a hospodářství, člověkosloví a životosprávu, dějepisné a životopisné zlomky, zeměpisné a národopisné pamětnosti, čtení zábavné, Moravská národní jednota, výklad zákonů a výroční trhové v Čechách.

Kalendáře 2. poloviny 19. století můžeme označit za všeobecné. Z muzejních exemplářů je to zejména kalendář *Moravan*, který vycházel v letech 1851-1951, a díky značné oblibě se dočkal se jubilejního vydání. Muzeu má ve vlastnictví dokonce 11 jeho výtisků různého data. Z těch kvalitně zpracovaných, které má muzeu k dispozici, jmenujme ještě oblíbený brněnský *Radhošť*

Kalendáře přelomu 19. a 20. století jsou již většinou koncipovány jako zábavná četba. Svědčí o tom samy tituly *Velký zábavný kalendář pro dům i rodinu na rok 1894* nebo *Velký zábavný kalendář na obyčejný rok 1891*, avšak i tyto výtisky stále dodržují typickou formu kalendářů 2. poloviny 19. století. Typický zábavným kalendářem z muzejního inventáře je *Vilímkův humoristický kalendář na rok 1911*, který má jen stroze uvedené kalendárium, zbytek knihy je laděn ryze humoristicky.

⁷⁵ Urban 1987, s. 19.

⁷⁶ Klíma 1998, s. 111.

⁷⁷ Urban 1987, s. 22.

6. Knihy fondu Staré tisky

Nejstarší knihou je *Misál pocházející z lulečské fary*⁷⁸. Tuto knihu datujeme do roku 1591, a to na základě její vazby, v níž je vytlačen právě tento letopočet. Obsahuje 251 stran s rozměry 26×37 cm. I přes silně poškozenou vazbu a titulní desky můžeme knihu považovat stále za zachovalou, ocenit můžeme také její kaligrafii a vyobrazení světců. Kromě černého inkoustu je použit i inkoust červený, dílo je psáno latinsky. Do inventáře ji darovala Milada Tvrďá z Lulče. Knižní vazba však není bohužel restaurována.

Jedinou knihou, která je z fondu Starých tisků muzeem používána, je *Herbář aneb bylinář vysocectěného a vznešeného doctora Petra Ondřeje Mathiola*,⁷⁹ známý jako Mathioliho herbář. Kniha pochází z roku 1596 a byla svázána na Starém Městě v Praze, je restaurována. Její desky jsou provedeny ve dřevě a kůži, opatřena je i stále funkčními přezkami. České pasáže jsou tištěny frakturou, latinské pasáže antikvou. Doprovází ji nezbytné kresby s popisky, které jsou opravdu pečlivě provedeny. Dozvídáme se tak všeobecné a velmi podrobné informace o rostlinách rozmanitých druhů, jejich užití v domácnosti, i v lékařství, případně jejich podmínky pro pěstování. Kniha má úctyhodných 478 stran s rozměry 22×34 cm. Součástí jsou mimo jiné i podrobné rejstříky popsanych rostlin, seřazené jak podle názvů latinských, tak i podle názvů českých.

Dílem, jež je možné uvést do souvislosti s kalendáři, je *Planetář aneb vysvětlení nebeských znamení i přirozenosti jejich, od starých mudrců nebo hvězdářů vyzkoumané*,⁸⁰ Jedná se o knihu poškozenou, v neúplné vazbě s rozměry 10×18 cm. V úvodních kapitolách se dočteme o stvoření světa, o tom, co bylo učiněno na počátku, jaké planety byly rozestaveny kolem Země, jak nás ovlivňují, jaké mají rozměry a jaké dávají lidem vlastnosti. Jednotlivá znamení jsou určována podle očíslovaných planet, k nimž se znamení přiřazují na základě jakýchsi prvotních numerologických modelů aplikovaných na jména osob. Další část knihy je rozdělena podle vlády čtyř živlů. Autor se v ní zabývá působením planet v jednotlivých hodinách celého dne, dále pak i měsíců. Planetáře byly ve své době velice oblíbené a právě z nich vycházely astrologické předpovědi publikované v kalendářích.

Zmíním také moritáty vztahující se přímo k událostem, jež se odehrály na Vyškovsku. Tyto moritáty nejsou součástí vázaných špalíčků. Originální je tisk písně *Smutný a žalostný příběh, který se stal v kraji brněnském, blíž města Rousínova, ve vesnici Habrovanech, v*

⁷⁸ MV, inv. č. H 21 465.

⁷⁹ MV, inv. č. H 21 129.

⁸⁰ MV, inv. č. H 21 240.

*měsíci září roku 1850.*⁸¹ Moritát je rozdělen do dvaceti slok. Vypráví příběh hospodského Filipa Smutného, který zavraždil svoji manželku a syna, aby mohl být s jinou ženou. Tento moritát je nejznámější, je doložen ve dvou textových úpravách. V muzejním exempláři je mylná informace o vraždě syna, podle historických pramenů se totiž mělo jednat o vraždu tří dcer. Také je sporné povolání Filipa Smutného, poněvadž v dalších výtiscích je uveden jako řezník, nikoli jako v našem případě hospodský. Celkem byla píseň vydána devětkrát u několika tiskařů. V Habrovanech se dodnes tento příběh traduje.

Neznámého data a původu je moritát pojednávající o další brutální vraždě *Mord ukrutný, který se stal v kraji Brněnském na panství vyškovském v městečku Pustoměři s jistou ženou Cecílií Ulbrichovou, která svých vlastních synáčků a dcerušek sedm zamordovala a letošní rok z té vraždy se vyznala, což lépe z této písně se vyrozumí.*⁸² Podle návodu se dočteme, že se má píseň zpívat jako koleda Pospěšme k Jeruzalému. Značně patrný je didaktický a mravní podtext, vylíčení smrti je i v tomto případě velmi barvitě.

⁸¹ MV, inv. č. H 27 766.

⁸² MV, inv. č. H 27 767.

7. Fond Obzinova tiskárna

K využívaným fondům literárního oddělení Muzea Vyškovska patří fond Obzinovy tiskárny. Obsahuje 348 inventárních karet. Je v něm uložena pozůstalost po Františku Obzinovi, slavném knihtiskaři z Vyškova, a jeho zeti Aloši Báňovi, který po Obzinově smrti převzal vedení tiskárny.

Podle inventáře jsem napočítala 301 kusů osobní korespondence Františka Obziny, která je uložena v muzejním depozitáři. Jedná se o dopisy různorodého charakteru. Nalezneme zde přátelské pozdravy, pohlednice či krátké dopisy od zákazníků, výtvarníků, či jiných spolupracovníků. Korespondence pochází dle mého průzkumu od 110 různých odesílatelů. Všechny dopisy mají totožného adresáta, tedy Františka Obzinu, proto ani jeden z dokumentů není rukopisem slavného knihtiskaře. I přesto nám korespondence dokresluje jeho osobnost, stejně jako vypovídá o době, v níž knihtiskař žil, a je velmi důležitým historickým pramenem, který nám má jistě co sdělit.

Kromě korespondence se ve fondu nachází i jiné rozličné dokumenty, jichž jsem napočítala 244 kusů. Zařadit sem můžeme fotografie, svatební a úmrtní oznámení, domovské listy, vysvědčení, výuční listy, diplomy a ocenění, stejně jako dokumenty týkající se tiskárny a jejího chodu.

Samostatný inventář mají knihy pocházející z Obzinovy tiskárny. Muzeu se podařilo získat značnou část knih tištěných u Obziny. Mnohé jsou doplněny i podpisem autora, ilustrátora či překladatele. Celkově jsem v inventáři napočítala 1179 knih, z čehož 249 exemplářů je dublovaných.

Tiskárna Františka Obziny ve Vyškově se zařadila k proslulým, moderním a vysoce vyhledávaným tiskárnám ve 20. a 30. letech minulého století. Výrazná typografická úprava, kvalitní papír, černě a ušlechtilé písmo knih z této tiskárny se na první pohled odlišovaly od klasických běžných vydání. František Obzina se tak zapsal do knižní historie jako průkopník, který zůstal věrný svému řemeslu, jemuž se vyučil v Olomouci.⁸³

Tiskárna měla svoji klientelu zejména na Moravě. Avšak díky kontaktům s Josefem Florianem ze Staré Říše, který požadoval knihy tištěné zajímavým písmem, si Obzina udělal jméno až v Praze. Mnozí nakladatelé se tak upírali k Vyškovu, kde měli zaručenou výborně a zodpovědně odvedenou práci. Z prvních pražských nakladatelů, jež se rozhodli pro spolupráci s dalekou vyškovskou tiskárnou, můžeme zmínit Aloise Srdce, nebo Otakara Štorch-Mariena,

⁸³ Martinek 1967, s. 1–7.

majitele Aventina. Z pozdějších nakladatelů F. Borový Praha, Sfinx-Janda Praha, J. Otto Praha. Již v letech 1908 a 1910 získal Obzina za svoji práci první ocenění z krajinských výstav.

Po 1. světové válce a po rozsáhlém požáru náměstí, byla tiskárna přestěhována do větších prostor. Díky tomu v ní mohl pracovat téměř dvojnásobek zaměstnanců, než-li tomu bylo na počátku. Toto období můžeme považovat za vrchol Obzinovy tiskárny, vzkvétala knižní produkce a klientela byla nadmíru spokojená.⁸⁴

Produkce Obzinových knih se liší od většiny vydaných knih tohoto období, tj. 20. a 30. let 20. století. Jejich typografická úprava byla jedinečná. Obzinova tiskárna měla k dispozici rozmanité druhy písma, vysoce kvalitní čerň a také papír, na němž velmi záleželo. Hotovým uměleckým dílem byl titulní list, stejně jako tiráž. Vydavatelé si libovali v Obzinových organizačních schopnostech, pečlivosti a vytříbenosti, která se jejich knihám dostávala.

*Typografickou úpravou se Obzinovy tisky vcelku řadí k úpravě anglické. Sazba je zhuštěná, stahovaná, tvoří ladné sloupce. „Řeky“ jsou na stránkách řídkým zjevem. Zásobou typů krásného řezu bylo možno volit písma podle účelu. Umístění sazby na stránce nebývá stejné. Papírů se používalo domácích i cizích: domácích japanů, papírů Losinských, papíru Eggertova, Van Gelder, Zanders a jiných. Na počátku nových kapitol se často užívalo iniciálek stejného typu jako sazba, někdy zdobných, nejčastěji však provedených červeným tiskem. Titulní stránka bývala téměř vždy dvoubarevná: titul červený, ostatní tisk černý.*⁸⁵

Tiskla se díla Jiřího Karáska ze Lvovic, Jiřího Wolkera, Antonína Sovy, Otakara Březiny, F. X. Šaldy, nebo bratří Čapků, z nichž Josef dokonce navrhoval obálky pro Obzinovy knihy.

Následně v roce 1923 se začal Obzina věnovat i vydavatelské činnosti, a do tisku posílal své vlastní edice. Jeho práce byla v těchto letech oceněna ve světovém měřítku. Své knihy vystavoval s úspěchem ve Florencii a v Paříži, kde získal druhé místo na výstavě dekorativního umění. Z rostoucího podniku se však netěšil dlouho, protože již v roce 1927 podlehl zhoubné nemoci.⁸⁶

Tiskárna a vydavatelství přešly následně pod správu Obzinova zetě Aloise Báni, který se brzy ukázal jako schopný následovník. Po světové krizi úroveň tisku dokonce stoupla, a to i

⁸⁴ Martinek 1967, s. 1–7.

⁸⁵ Tamtéž, s. 7.

⁸⁶ Tamtéž, s. 1–7.

přesto, že se vyskytly nemalé existenční problémy spojené s krachem největšího odběratele Otakara Štorch-Mariena. Báňa pokračoval ve vydávání edicí a tisků soukromých nakladatelů.

Katastrofa postihla tiskárnu v posledních dnech 2. světové války, kdy byla budova zasažena pumou a zcela vyhořela. Při požáru bylo zničeno nejen veškeré zařízení, ale i zásoby papíru a archív s obchodními knihami. Proto ani dnes nedokážeme s přesností určit, kolik tisků vyšlo s konečnou platností v Obzinově tiskárně. Alois Báňa vzhledem k tragické situaci tiskárnu již neobnovil. Rokem 1945 se tak uzavírá kapitola Obzinovy tiskárny.

8. Fond Rodáci a krajané

Tento fond obsahuje, jak již název napovídá, pozůstalosti a dokumenty vztahující se k význačným osobnostem spojeným s Vyškovskem. Základním kamenem pro vznik tohoto fondu byly knihy z výstavy *Rodáci a krajané v české literatuře*, kterou uspořádal v roce 1965 Jan Kupka.⁸⁷

V inventárním katalogu nejsou jednotlivé exempláře nijak rozděleny do menších sekcí, ani podle jejich charakteru, ani podle jmen osobností, kterých se týkají. Celkově jsem v inventáři napočítala 656 dokumentů velmi různorodého charakteru datovaných od 1. poloviny 19. století do současnosti. Nalezneme zde převážně knihy, které jsou spojeny se jmény rodáků a krajanů Vyškovska. Ať už knihu napsali samotní významní rodáci, nebo jsou tvůrci ilustrací, či se v těchto knihách o rodácích Vyškovska pojednává. Fond ale obsahuje i výroční zprávy organizací působících na Vyškovsku, např. Sokola, Hudební školy či Gymnázia Vyškov. Součástí fondu je i korespondence či osobní poznámky získané z pozůstalostí významných osobností regionu. Z těch nejvýznačnějších to jsou např. František Sušil, Karel Dvořáček, Helena Bochořáková-Dittrichová, Ondřej Sekora nebo Ctibor Helcelet.

Aloisi Musilovi, jakožto rodáku mezinárodního věhlasu, je v muzeu vyčleněn samostatný fond rozdělený mezi oddělení etnografické a historické. Jeho pozůstalost je považována za opravdový unikát. Rozdělit ji lze podle charakteru do tří kategorií.

Prvním je dochovaný orientální nábytek z vily Músa v Rychtářově, který je instalován v rámci stálé expozice muzea v části týkající se výhradně významného cestovatele. Nalezneme zde i různé artefakty z cest, např. sedlo a postroj na velblouda. Z textilií je zde uloženo i Musilovo kněžské roucho.

Co se týká písemností z jeho pozůstalosti, je v muzeu uloženo 19 271 kusů dopisů, poznámek, korektur a článků v 89 archivovaných krabicích. Z těchto krabic je jich 54 s Musilovou korespondencí, která celkově čítá 14 288 dopisů.⁸⁸ Tyto dokumenty byly pečlivě uspořádány a roztríděny na korespondenci rodinnou, úřední a osobní. Na zachování tak rozsáhlé pozůstalosti měla nepochybně vliv péče Anny Blechové, která byla dlouholetou Musilovou sekretářkou. Poslední částí Musilova odkazu jsou jeho knihy. Jmenujme např. vědeckou práci *Kasejr Amra* pocházející již z roku 1907, nebo *Arabia Petrae*, na jejímž základě byla sestavena podrobná mapa Arabie Petrejské.⁸⁹

⁸⁷ Kotulánová 2005.

⁸⁸ Vzhledem k počtu jednotlivých dokumentů, nebylo možno ověřit shodnost údajů s muzejní inventarizací.

⁸⁹ Kotulánová 2000.

Závěr

Ve své práci jsem se snažila zmapovat jednotlivé fondy literárního oddělení Muzea Vyškovska ve Vyškově.

V první řadě jsem se při badatelské činnosti, kterou jsem během několika týdnů v muzeu vykonala, zaměřila na důkladnou revizi inventárních karet. Podotýkám, že všechny následující údaje vychází z mnou osobně počítaných a revidovaných inventárních karet.

Ve fondu Starých tisků je k dispozici 44 inventárních karet týkající tzv. špalíčků s přibližně 1055 písněmi. V druhém inventárním seznamu starých tisků jsem napočítala celkově 983 dokumentů rozličného charakteru, které jsem dále rozdělila na:

- knihy náboženského charakteru 375 kusů, z čehož modlitebních knih bylo 316 kusů, různých vydání *Bible* 21 kusů a kancionálů 38 kusů
- knihy cizojazyčné 418 kusů, z čehož německých je 315 kusů, latinských 79 kusů, francouzských 17 kusů, ruských dva kusy, italských a anglických po jednom kuse
- knihy zábavné 69 kusů
- učebnice 60 kusů
- knihy odborné 33 kusů
- časopisy 12 kusů
- kalendáře 9 kusů
- kuchařky 7 kusů

Ve fondu Obziny tiskárny jsem prošla 348 inventárních karet. Celkově jsem napočítala 301 kusů Obziny korespondence od 110 různých odesílatelů. Ostatních dokumentů je k dispozici 244 kusů. Knih tištěných u Obziny vlastní muzeum přesně 1179, z nichž je 249 exemplářů dublovaných.

Fond Rodáků a krajanů není nijak tematicky rozdělen, v muzeu je uloženo 656 dokumentů týkajících se význačných osobností regionu, vyjma Aloise Musila, který má vyčleněn zvláštní fond.

Vzhledem k tomu, že fond Starých tisků není téměř žádným způsobem využíván, rozhodla jsem se svoji práci zaměřit převážně na něj. Po důkladné revizi a prozkoumání inventáře, jsem přikročila k dalšímu cíli, kterým bylo srovnání exemplářů uvedených v *Knihopise digital* s exempláři uloženými v muzeu.

Z mého průzkumu vyplynulo, že muzeum všechny tisky evidované v *Knihopise digital* vlastní, některé dokonce ve více exemplářích. Výtisky se nachází poměrně v dobrém stavu, některé z nich jsou i restaurovány. Při srovnávání údajů byl pro můj výzkum stěžejní název knihy, rok a místo vydání. O naprostou shod údajů s *Knihopisem digital* se jednalo v devíti případech. U výtisku *Bible kralické* nemůžeme shodnost potvrdit kvůli chybějící titulní straně, ani jeden z exemplářů *Katolického katechismu* se neshoduje s *Knihopisem digital* v místě, ani roce vydání, výtisk *Bible Melantrichovy* má také odlišné vnočení.

Třetí částí mé práce bylo prozkoumání souboru kalendářů. V inventáři starých tisků je k dispozici 9 kalendářních výtisků, avšak nově muzeum vlastní i dalších 28 kusů, které jsou již evidovány elektronicky. Za „zlatý věk“ kalendářů bylo považováno období od konce 18. století do počátku 20. století. Z těchto 37 výtisků jsem selektovala, právě na základě kritéria roku vydání, 23 kusů. Tyto kalendáře jsem pak následně ještě rozdělila podle období, v němž vznikly. Jednotlivé exempláře jsem doplnila vlastními komentáři, 18 výtisků spadajících do 2. poloviny 19. století a počátku 20. století jsem sumarizovala a udělala jejich jednotný popis. Následně jsem ze svého průzkumu vyvodila celkovou charakteristiku kalendářů daného období a určila u několika muzejních exemplářů jejich místo v rámci kalendářní kultury. Pro doplnění fondu Starých tisků jsem uvedla některé z knih, které jsou v tomto fondu uloženy. V krátkosti jsem také v posledních dvou kapitolách zmínila zbylé dva fondy a nastínila jejich základní charakter.

Přínos své práce vidím zejména v tom, že podobný celkový průzkum inventáře literárního oddělení Muzea Vyškovska nebyl ještě nikdy předtím realizován. Na základě své badatelské činnosti, jsem se snažila podat základní čísla a informace o jednotlivých fondech a dokumentech v nich uložených. V rámci málo využívaného fondu Starých tisků bylo mým záměrem především zmapování exemplářů, jejich rozdělení a následné ověření existence vzácných starých tisků evidovaných v *Knihopise digital*. Na základě 23 kusů kalendářů, které jsem měla k dispozici, jsem učinila jejich charakteristiku a určila jejich místo v kalendářní kultuře.

Anotace

Příjmení a jméno: Kratochvílová Iveta

Vysoká škola: Univerzita Palackého v Olomouci

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název práce: Literární oddělení Muzea Vyškovska ve Vyškově

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

Počet stran: 51

Počet znaků (včetně mezer): 87 352

Počet titulů použité literatury: 17

Klíčová slova: literární oddělení, Muzeum Vyškovska ve Vyškově, fond Staré tisky, fond Obzinova tiskárna, fond Rodáci a krajané, Knihopis, kalendáře

Anotace: Práce pojednává o literárním oddělení Muzea Vyškovska ve Vyškově, které čerpá ze tří fondů – fond Obzinovy tiskárny, fond Rodáků a krajanů a fond Starých tisků. Hlavním předmětem práce je fond Starých tisků, důkladná revize jeho inventárních karet, průzkum, jaké knihy jsou ve fondu k dispozici a rozdělení na základě jejich charakteristiky. Práce se zabývá také srovnáním muzejních exemplářů s tisky evidovanými v *Knihopise digital*. Druhou hlavní částí práce je pojednání o kalendářích 18.–20. století.

Použité prameny a literatura

- BENEŠ, J.: *Základy muzeologie*. Opava 1997.
- JORDÁN, F.: *Proměny Muzea Vyškovska*. IN: 90 let muzejní práce na Vyškovsku 1893–1983. Vyškov 1983.
- KLÍMA, V.: *Kalendář mění tvář*. Olomouc 1998. ISBN 80-7198-339-X.
- KOTULÁNOVÁ, R.: *Fond rodáků a krajanů*. IN: Muzejní zpravodaj. Vyškov 2005.
- KOTULÁNOVÁ, R.: *Pozůstalost Aloise Musila*. IN: Muzejní zpravodaj. Vyškov 2004.
- KOTULÁNOVÁ, R.: *Sbírka kramářských písní*. IN: Muzejní zpravodaj. Vyškov 1997.
- KOTULOVÁ, E.: *Kniha o věčnosti a času*. Praha 1978.
- MARTINEK, Z.: *Obzinova tiskárna ve Vyškově*. IN: Zprávy Muzea Vyškovska ve Vyškově. Vyškov 1967.
- MIKULKA, R.: *Dopisy českých výtvarníků Františku Obzinovi, majiteli knihtiskárny ve Vyškově*. IN: Zprávy Muzea Vyškovska. Vyškov 1992.
- NAVRÁTIL, J. a kol.: *Kapitoly z dějin olomoucké univerzity*. Ostrava 1973.
- PROCHÁZKOVÁ, E.: *Archivní písemnosti k činnosti vyškovského muzejnictví*. IN: 100 let muzejní práce na Vyškovsku 1893-1993. Vyškov 1993.
- STRÁNSKÁ, E., STRÁNSKÝ Z. Z.: *Základy štúdia muzeológie*. Banská Štiavnica 2000.
- STRÁNSKÝ, Z. Z.: *Muzeologie a archeologie*. Brno 2005. ISBN 80-210-3861-6.
- SYROVÁTKA, J.: *Kalendář. Z teorie a historie kalendáře*. Liberec 1996.
- URBAN, Z.: *Století českého kalendáře*. Praha 1987.
- WAIDACHER, F.: *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava 1999.
- ZHÁNĚL, J.: *Osudy a činnost muzea ve Vyškově v letech 1945-1958*. IN: Zprávy Muzea Vyškovska, č. 88, ročník 1971. Vyškov 1971.

Knihopis Digital Database Katalogizační lístek [cit.22.7.2011], dostupné z WWW: <http://db.knihopis.org/>

Muzeum Vyškovska (cit. 20. 4. 2011), dostupné z WWW: <http://muzeum-vyskovska.cz>.